ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 74(18456) | 1990 ий 30 март, кугарня | Акше 3 ыр

СЕССИЙЫН ДНЕВНИКШЕ

Элын правительствыж ден парламент кокласе отношений дене мемнан обществым келгын уэмдыме паша шуко шотышто чак кылдалтеш. Пытартыш жапыште тыгай отношенийже пеш сай гычак лийын огыл, да тидыже мемнан кокла гыч кажнынам чын тургыжландара. Перестройка корно дене ӱшанлын ончыко кайышашлан законодательный ден исполнительный властьын вийыштым иктыш ушаш да раш задачым решатлымашке виктарен шогаш кӱлеш.

Сандене СССР Верховный Советын пашам ыштыме у формыжо — депутат-влакын йодышыштлан правительство член-влакын жапын-жапын вашештымашышт — поснак кугу значенийым налеш. Тыгайже кажне тылзын пытартыш вӱргечын эрталташ тӱналеш. Тыгай диалог 28 мартыште палата-влакын пырля эртарыме заседанийыштыш первый гана лийын. Председательствоватлыше **А. И. Лукьянов** законодатель-влакын йодышыштлан правительствын 28 представительже вашешташ ямде манын увертарен.

Тиде заседанийыште депутат-влакын шуко йодышыштлан СССР Министр-влак Совет Председательын первый заместительже **В. В. Никитин**, заместительже-влак **И. С. Белоусов** да **А. П. Бирюкова** вашештеныт.

Тидын дене палата-влакын пырля эртарыме заседанийышт пытен.

Союз Совет умбакыже пашам ыштен. Е. М. Примаковым Президентский совет членлан шогалтымылан кӧра тудым СССР Верховный Советын Союз Советшын председательжын обязанностьшо деч шкенжын йодмыж почеш утарыме.

Союз Совет председательым сайлыме нерген йодышым шочмылан ончаш кодымо.

Национальность Советыште депутат-влак «СССР граждан, иностранный граждан да гражданствыдыме еҥ-влак деч подоходный налогым налме нерген» да «Чрезвычайный положенийын правовой режимже нерген» законопроект-влакым ик гана лудмаште приниматленыт.

Тиде арня пытымеш Верховный Советын пашаже комитет ден комиссийлаште умбакыже шуйна. (ТАСС).

ПРОЕКТ

СОВЕТ СОЮЗЫСО КОММУНИСТИЧЕСКИЙ ПАРТИЙЫН УСТАВШЕ

Совет Союзысо Коммунистический партий — шкенжым шке виктарен шогышо общественно-политический организаций, ик шонымашан еҥ — коммунист-влакын шке кумылын пурымо ушемышт. Марксын, Энгельсын, Ленинын идейыштым творчески виянгдымашеш негызлалтын, коммунистический ончыкылыкым шотыш налын, тудо элыште гуманный, демократический социализмым ышташ, интернационализмым, пӱтынь айдеме тукымын аклыме поянлыкшым илышыш шыҥдараш цельым шында. КПСС пашазе классын чыла шемер-влакын ойырен налме социалистический корнылан эҥерта, калыкын интересшым ончыктен да арален шога, шуко национальностян совет обществым шкенжын политический платформыж негызеш чак чумырышаш верч тырша.

I. КПСС-ыште членство

1. СССР-ын 18 ийым темыше, партийын Программыжым да Уставшым признатлыше, партийын ик организацийыштыже пашам ыштыше да членский взносым тӱлышӧ кеч-могай гражданинже КПСС член лийын кертеш.

2. Партийын чыла членже тӧр праван. Нуно партийын внутренний ден внешний политикыжын, партий кӧргысӧ илышын йодышыштым нӧлталаш да эрык дене каҥашаш, пунчалым ямдылымаште участвоватлаш, чыла ступенян партийный органлашке сайлаш да сайлалташ, нунын пашаштым терген шогаш, кеч-могай партийный органым, кеч-могай коммунистым, тудын положенийжым шотыш налде, критиковатлаш, кеч-могай партийный инстанцийыш йодмашым да ойым пуаш, шке обращенийжылан вашмутым налаш, нунын пашашт але койыш- шоктышышт нерген йодышым каҥашыме годым партийный органын пашаштыже участвоватлаш праван улыт.

КПСС член лийме коммунистлан привилегийым ок пу да тудын гражданский праваж ден эрыкшым ок шыгыремде. Могай общественный организаций ден движений-влакын пашашт СССР Конституций негызеш чоҥалтеш да социалистический идейлан ваштарешла ок кай гын, тудо нунын пашаштышт участвоватлаш праван. КПСС член моло политический партийлаште шотен ок керт.

3. КПСС член обществыште партийлан авангардный позицийым налын шогашыже йӧным ыштышаш верч кучедалшаш, пашаче коллективлаште да калык коклаште, государственный, кооперативный да общественный организацийлаште партийын политический линийжым радамлын шуктен толшаш, партийный пунчал-влакым шуктен шогышаш, коммунистический идейым арал ышаш да пропагандироватлышаш, законностьым да общественный моральын нормыжым чакныде шуктен толмо примерым ончыктышаш.

4. КПСС членыш индивидуальный шот дене, демократично да гласно пуртат. КПСС членыш пуртымо нерген пунчалым первичный партийный организаций шкенжын открытый погынымаштыже луктеш. Погынымашын пунчалже йӧршешлан лукмылан шотлалтеш. КПСС-ыште единый партийный билет кучылталтеш, партий член-влакым учетыш налме радамым КПСС ЦК палемда.

40 ий деч шагал огыл партийный стажан КПСС членлан первичный партийный организацийын пунчалже почеш «КПСС-ын ветеранже» почетный лӱм пуалтеш. Тидын годым тудын партийыште пашам кужу жап активнын ыштымыже шотыш налалтеш. Пунчалым партий райком, горком пеҥгыдемда.

5. Партийым шӱктарыше, тудын Уставшын кӱштымыж дене келшен толдымо поведенийлан партий членым КПСС гыч лукмылан кӧра первичный партийный организацийын але кӱшнӧ шогышо партийный органын пунчалже почеш КПСС член улмылан мучаш ышталтеш. Партий членым суд уголовный преступленийым ыштымылан титаканлан шотлен гын, тудым приговорын законный вийыш пурымыж деч вара КПСС гыч лукман.

Партий член улмылан мучаш КПСС гыч шке кумылын лекме нерген партий членын йодмашыж почеш ышталт кертеш. Йодмашым первичный партийный организаций онча.

КПСС членыш пуртымо годым да партий гыч лукмо годым пунчал тунам чынлан шотлалтеш, кунам тудын верч погынымаште улшо-влак кокла гыч кок кумшо деч шагал огыл, но тиде организацийыште учетышто шогышо-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашыже йӱклен.

(Мучашыже 2-шо стр.).

КПСС ОБКОМЫШТО

КПСС обком бюро «Калык коклаште политический пашам организоватлымаште у йӧным кучылтмо шотышто КПСС Волжский горкомын пашаж нерген» йодышым ончен да пунчалым луктын.

КПСС обком бюро тыге палемда: КПСС Волжский горком, КПСС XXVII съездын, XIX Всесоюзный партийный конференцийын пунчалышт дене келшышын, калык коклаште политический пашам организоватлымаште у йӧным кучылтмо шотышто атыр практически тошкалме. 1989 ий дене таҥастарымаште промышленный продукцийым — 6, калыклан кӱлшӧ сатум 8.6 процентлан шукырак ыштен лукмо, паша лектыш 8.8 процентлан кугемын да парышым 18,4 процентлан шукырак налме. Районысо агропромышленный комнизацийла дене кылым кучымо да пашам пырля ыштыме корно рашемдалтын огыл. Шемер-влакым воспитатлымаште ветеран ден активист-влакын, калык дене мутланен моштышо еҥ-влакын опытышт тичмашынжак ок кучылталт.

Олаште да районышто законностьым шуктымо, паша дисциплиным да общественный порядкым пеҥгыдемдыме шотышто сӱрет кызытат тургыжландарыше. ... коммунист, вуйлатыше, специалист участвоватлышаш улыт. Политический тунеммаш системылан эҥертен, пропагандист, лектор, агитатор, политинформатор-влакым чот тыршен куштыман, вуйлатыме политически йӧным кучылташ нуным туныктыман. Шемер да ӱдыр ден рвезе-влак коклаште военно-патриотический, интернациональный да атеистический воспитанийым виянгдышаш верч партийный клуб-влакым — калыкын общественный самодеятельность органже-влакым, калык творчество коллектив-влакым умбакыже виянгдыме шотышто пашам саемден колташ. Общественно-политический, военно-патриотический, физкультурно-оздоровительный, художественный, производственно-технический, естественно-познавательный тематикан объединений-влакым ыштымылан поснак кугу вниманийым ойыраш.

Партий горком молодежьлан ыштыме политический влиянийым виянгдымым эн ончыч шуктышаш задачылан шотлышаш. Совет, проф-

Килемар

Виян ямдылалтыт

Районысо пасу пашаенвлак кокла гыч арендный подрядыш ик эн ончыч «Знамя» колхозын механизаторжо-влак кусеныт. Нунылан пасум, техникым да молымат ситышын ойырымо.

Но эртыше ий келшыше лийын огыл, санденак арендатор-влак палемдыме гай шурно лектышым налын огытыл. Тений кӱрылтыш ынже лий манын, шо-

мерым ыштен шога.

КПСС горком пашаче коллективлаште первичный партийный организаций-влакын пашаштым чын келыштарен виктараш тырша, экономика ден социально-культурный сферым вуйлатымаште политический йӧным радамлын шыгдара, партийный, совет, озанлык орган-влакын функцийышт рашемдалтеш. Партийный организаций-влак калыклан политический влиянийым ыштыме у форма ден йӧным кычалыт, ен-влакын ответственностьыштым нӧлтат. Единый политкече, «Открытый письма кече», «Горкомын отделже-влакын кечыже», партий горкомын политпросвещений кабинетше пеленсе дискуссионный клуб, партий горком член да аппарат пашаен-влакын пашаче коллектив-влак дене вашлиймашышт шемер-влакын общественный активностьыштым нӧлташ полшат. КПСС горкомын комиссийже-влак пашам ыштыме пайдале йӧным кычалыт. Коммунист-вуйлатыше-влакын пашаче коллективлаште отчетым ыштымышт практикыш пурен. Партийный ден идеологический активым туныктымо у системе ышталтеш.

Илыме верыште калык коклаште политический пашам саемдыме йодышлан внимаһий утларак ойыралтеш.

Общественный формирований-влак дене горкомын ыштен шогымо пашаштыже у сын палдырнаш тӱҥалын. Конкретный йодыш-влакым решатлымаште нине формирований-влакын рольышт да ответственностьышт кушкыт. Ветеран ден ӱдырамаш-влакын советыштын инициативышт виянгын, авторитетышт кушкын. Нуно ынде шкеныштын шуко проблемыштым шке вуя решатлаш йӧным налыныт. Ен-влаклан информацийым пуэн шогаш йӧн кумдангын. «Волжская правда» ден «Юл увер» газет-влакын тиражышт ятырлан кушкын, руш да марий йылме дене радиовещанийлан жап кок пачаш шукырак ойыралтеш. КПСС горкомын юмылан ӱшаныше-влак дене диалогышо религий дене кылдалтше шуко пӱсӧ йодышым рашемдаш полшен.

Оласе да районысо калык коклаште политический пашам саемдымылан кӧра экономикыште икмынярлан онплексын труженикше-влак ял озанлыкын чумыр продукцийжым 1988 ий дене таҥастарымаште 5.1 процентлан шукырак налыныт.

Тидын годымак калык коклаште политический пашам организоватлымаште у йӧным кучылтмо шотышто партий горкомын пашаштыже ятыр ситыдымаш ден экшык улыт. Ен-влак дене пашам ыштыме стиль ден йӧн эркын вашталтыт. Партийный актив районышто ситуаций вашталт шогымым жапыштыже шотыш ок нал, тудын пашаже илышыште лийын шогышо процесс деч почеш кодеш. Ятыр избиратель республиканский ден верысе Советлашке сайлыме годым йӱклаш миен огыл. Пашаче коллективлаште устный политический агитацийым эртарыше кадрын влиянийже иземын. Калык коклаште ыштыме идейно-политический пашашке интеллигенцийым, инженерно-технический ден озанлык кадрым ситышын ушымо огыл. Комсомол горком молодежьым, поснак ялысе рвезе ден ӱдыр-влакым, воспитатлымылан влиянийым шагал ышта. Партий горком шке пашаж нерген, решатлен толмо пеш кӱлешан проблема, поснак экологический проблема нерген, перспективный план нерген коммунист да шемер-влаклан ситышын увертарен ок шого.

Партий кӧргыштӧ кызыт ыштыме паша жапын кӱштымыж деч почеш кодеш. Ятыр пашаче коллективыште коммунист-влакын политический лидер улмышт шагал палдырна, пӧрт чоҥышо комбинатысе, «Восток» совхозысо, Прохоров лӱмеш колхозысо да икмыняр моло парторганизаций-влак у условийыште чулымлыкым огыт ончыкто. Лукмо пунчал-влакым кузе шуктен толмо нерген коммунист-влаклан кажне нылымше парторганизацийыште гына увертарен шогат. Партийный погынымашлаште але мартеат шукыж годым озанлык йодышым каҥашат. Погынымаш-влак КПСС член-влакым воспитатлыме чын школыш савырнен огытыл, тушто беспартийный-влак чулымлыкым огыт ончыкто. Партийыш у вийым пуртымо паша кӱлеш семын ок кай. Партий горком формальный огыл общественный организацийла дене пашам ыштыме у йӧным шагал кучылтеш, нине орга-

увер», многотиражный газет-влак да верысе радиовещаний калык коклаште политический пашам ыштыме у йӧным кучылтмо шотышто партий горкомын да первичный парторганизаций-влакын опытыштым ситыдымын ончыктен шогат. Массовый информаций средствылаште партий горкомын, совет, профсоюз, комсомол орган-влакын ответственный пашаенгышт, озанлык вуйлатыше-влак моткоч шуэн выступатлат. Печать ден радион критический выступленийыштын пайдалыкше изи. КПСС горком журналист кадр дене пашам ыштымылан вниманийым ситышын ок ойыро.

КПСС обком бюро палемдыме ситыдымашым кораҥдаш да калык коклаште политический пашам саемдыме шотышто шке пашажым виянгден колташ КПСС Волжский горкомлан кӱштен. Оласе да районысо коммунист-влакын, пӱтынь идеологический кадрын да активын вийышт демократийым умбакыже виянгдымашке, илышын чыла сферыштыже гласностьым кумдангдымашке, районын социально-экономический виянгмашыжлан политический влиянийым ыштыме у форма ден йӧным кучылтмашке, КПСС-ын XXVIII съездшылан активнын ямдылалтмашке виктаралтшаш.

Шемер коклаште ыштыме идейно-воспитательный пашам саемдымаште КПСС горком член-влакын, партийный, профсоюз, комсомол активын, озанлык кадрын, поснак кокла звеносо вуйлатыше-влакын рольыштым нӧлталман.

Марксистско - ленинский мировоззренийым творчески шымлен шогаш шемер-влакым туныктымым, нунын уш-акылышкышт гуманистический идеалым, пӱтынь айдеме тукымын аклыме поянлыкым шыгдарымым КПСС горком пеш кӱлешан задачылан шотлышаш.

Политический ден экономический тунеммашын структурыжым, содержанийжым тӱҥ гычак уэмдаш, активный форма ден йӧным шыгдараш, тунеммашым лывыргым, пайдалым ышташ, перестройкын практикыжым, ен-влакын кушкын толшо духовный йодмашыштым шотыш налаш эреак тыршыман. Идейно-воспитательный пашаште кажне

ден идеологический паша-ен-влакын ответственностьыштым нӧлташ кӱлеш.

КПСС горкомлан тыге кӱштымӧ: илыме верыште политический пашам ыштыме стиль ден йӧным саемдыман, массовый формым кучылтмо деч кораҥын, калыкын тӱрлӧ категорийже дене цельыш виктаралтше индивидуальный пашам виянгден колтыман, социологический шымлымашым да йодыштмашым эртарен, тӱрлӧ социальный группа ден тӱрлӧ ийготан ен-влакын интересышт ден йодмашыштым эреак шымлыман, тидыжым практический пашаште шотыш налман. Кажне первичный партийный организацийлан, кажне коммунистлан, сарын да пашан ветеранже-влакын советыштлан, ӱдырамаш совет, депутат группа да моло общественный формирований-влаклан воспитательный пашаште участвоватлаш йӧным ыштыман. Микрорайонлаште, ял ден селалаште илыше ен-влакым коллективизм шӱлышеш воспитатлаш, общественный шонымашым формироватлаш да тудым арака йӱмӧ, самогоным шолтымо, арамлогар семын илыме, пашам ыштыде доходым налме вашталтеш, моло йӧрдымӧ койыш вашталтеш виктарен шогаш.

Социально - педагогический ден культурно-спортивный комплекс-влакын материальный базыштым умбакыже пеҥгыдемдаш. Тидлан шке пашаче коллектив-влакын средстваштым кооперироватлыме йӧным утларак кумдан кучылташ. Яра жапым пайдалын эртарыме у форма-влакым, таза илыш-йӱлам активнын шыгдараш, индивидуальный подход негызеш ешым пеҥгыдемдыме да ешыште пӱтынь воспитанийым саемдыме шотышто организационный, социально-экономический да идейно-воспитательный мера-влакын комплексыштым ыштен ямдылаш.

КПСС горком духовный сферым виянгдышашлан утларак сай йӧным ыштышаш, культура учреждений-влак калыкым идейно-политически, нравственно да эстетически воспитатлымаште партийный организаций-влакын тӱҥ эгертышышкышт савырнышт манын тыршышаш.

Интерес шот дене любительский объединений ден союз да комсомол орган, учебный заведенийласе педагогический коллектив-влак молодежьым идейно-политически, патриотически да интернационально воспитатлыме пашам виянгдышаш улыт. Кызытсе условийыште молодежь дене ыштыме политический ден идейно-воспитательный пашам саемдышашлан мероприятийым, «Молодежь» ден «Еш» специальный программа-влакым ыштен ямдылаш. Кушкын толшо тукымым воспитатлымаште еш, школ, пашаче коллектив да общественный организаций-влакын кыл кучымашыштым саемдаш. Общественный илышын чыла процессыштыже тале политический вий семын комсомол организаций-влаклан йол ӱмбак шогалашышт практически полшаш.

Общественный шонымаш формироватлалтмылан активный влиянийым ышташ да йӧрдымӧ явлений ден тенденций лийын кертмым жапыштыже кораҥдаш манын, партий горком, первичный партийный организаций-влак общественный шонымашым эреак келгын шымлышаш, прогнозироватлышаш улыт.

КПСС горком печать ден радиолан вниманийым утларак ойырышаш, пашан тӱҥ направленийлаж нерген «Волжская правда» да многотиражный газет-влакын редакцийыштлан, верысе радиовещанийлан эреак увертарен шогышаш, тыгодым нунын пашашкышт тыгыде йодыш дене шӱшкылт пурыман огыл. Журналист кадрым ямдылышаш, тудын паша да илыш-йӱла условийжым саемдышаш верч тыршаш. Газет-влакын да радион критический выступленийыштын пайдалыкшым кугемдаш. Оласе да районысо партийный, совет, профсоюз, комсомол орган-влакын ответственный пашаенгышт пеш кӱлешан тема дене печатьыште да радио дене эреак выступатлышаш улыт.

КПСС горком ден райком-влаклан тыге темлыме: элыште да республикыште общеполитический ситуаций, олаште да районышто конкретный обстановка могай улмым шотыш налын, шке паша планыш вашталтышым пурташ, калык дене пашам ыштыме политический йӧным кучылтмылан поснак кугу вниманийым ойыраш.

21 апрельыште—субботник

Республикысе икмыняр пашаче коллектив В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темме кечылан да Кугу Отечественный сарыште совет калыкын Сеҥымашыжын 45-ше идалыкшылан пӧлеклалтше субботникым 21 апрельыште эртарыме шотышто инициативым ончыктеныт. Нуно ыштен налме оксам сарын да пашан ветераныштлан, инвалид, изи доходан еш-влаклан полшаш колташ лийыныт.

Марий АССР Министр-влак Совет, профсоюз-влак областной совет президиум тиде инициативым сайлан шютленыт да тудым подержатлаш, субботникыште активнын участвоватлаш да ыштен налме оксам республикыште сарын инвалидше-влаклан госпитальым чоҥаш колташ республикысе шемер-влакым ӱжыныт.

Субботниклан ямдылалтме да тудым эртарыме пашам икте шлен шогаш республиканский штаб ышталтын. Тудым профсоюз-влак областной советын секретарьже Л. П. Краев вуйлата. Тыгай штабым республикысе олалаште, районлаште да пашаче коллективлаште ышташ темлыме.

Йошкар-Ола

Куаныде от керт

Восточный микрорайонын Киров уремыштыже 330 веран ясле-садым пашаш колтымо. Тудын генеральный подрядчикше пӧртым шолдыра панель дене чоҥышо Йошкар-Ола ПСО-н латшымше номеран СМУ-жо лийын. Объектым пашаш колтымеке, «Марийстрой» территориально-строительный объединенийыште йоча дошкольный учреждений-влакым тӱрыс ситарыме.

Тыгай объект республикыште але марте чоҥалтын огыл ыле, тудлан у проектым кучылтмо. Сметный акше — 1 миллионат 025 тӱжем теҥге. Строитель-влак ты гана 1.090 чапле серийн кӱртньӧ-бетон конструкций дене пайдаланеныт.

Ясле-садым почмо кечын кушкын толшо тукымлан тыгай пӧлекым ямдылыше-влак цветной телевизорым, роялым налын пуэныт. Вашке ийме бассейн ямде лиеш. Корнымат строитель-влак шкештак ыштеныт.

Ясле-садлан «Крепыш» лӱмым пуымо. Тек тушко коштшо-влак таза, поро кумылан, илышлан куанызше кушкыт.

В. СОСНОВСКИЙ.

Снимкылаште: тыгайым ужын, йывыртыде кертат мо?!

Р. Шуркановын фотожо.

лалтыт. Слесарь Н. Г. Зеленцовын вуйлатымыж почеш тракторист-влак тӱрлӧ техникым «йол ӱмбаке» шогалтат.

Г. БЕЛЯЕВ.

Шернур

Автобусым налыныт

Районысо культура отделлан у спецавтобусым ойыреныт. Тидыже ял озанлыкыште тыршыше пашаен-влакым сайын обслуживатлаш йӧным пуа.

Автоклубын салоныштыжо киноустановка, радиоаппаратура улыт.

— Мыланна эше тыгай кок-кум автобусым пуатгын, пашам изи яллаштат шарен колтен кертына ыле, — ойла культура отделым вуйлатыше Г. П. Скулкина.

Культпросвет пашаен-влак автобус дене ферма да комплекс еда концерт, лекций, беседа дене кошташ тӱҥалыныт.

А. ИВАНОВ.

Звенигово

Оҥай ярмингга

Кужмара кыдалаш школышто ача-ава-влакын конференцийышт эртаралтын. А тудын тӱҥалмыж деч ончыч ярмингга лийын. Тунемше-влак труд уроклаште ямдылыме тӱрлӧ ӱзгарым ужаленыт.

Ача-ава-влак йоча чиемым, тувырым, тӱрлымӧ ковыра ончылсакышым, нершовычым кумылын налыныт. Школысо «Сувенир» кооператив тортым, когыльым, вареньым, сокым — темлен. Ужален погымо оксам икшыве-влак Мирым аралыме фондыш пуаш лийыныт.

Актовый залыште тунемше-влакын художественный выставкышт ончыкталтын. Эн сай сӱретын авторжылан пӧлекым кучыктеныт.

Ю. ИВАНОВ.

СОВЕТ СОЮЗЫСО КОММУНИСТИЧЕСКИЙ ПАРТИЙЫН УСТАВШЕ

(Мучаш. Тўҥалтышыже 1 стр.).

Сайлыме партийный органын составышкыже пурышо КПСС членым партий гыч лукмо нерген йодыш тудын учетышто шогымо але тудым тиде органыш темлыше первичный партийный организацийыште ончалтеш. Первичный организацийын шоҥымашыжым шотыш налме негызеш да тудын представительжын участвоватлымыж дене тиде йодыш сайлыме органын пленумыштыжо заседанийыште ужшо-влак кокла гыч кок кумшо ужашыжын да тиде органын членже-влак кокла гыч пеле утла ужашыжын йўкшӧ дене решатлалтеш.

Партий гыч лукмо ең талук жапыште, а обстоятельство вашталтме годым — кеч-могай жапыште партийын контрольно-ревизионный органлашкыже апелляцийым пуаш праван. Апелляций тудым налме почеш кок тылзе деч вараш кодде ончалтеш.

Партийный дисциплиным да этикым пудыртымылан партий член-влаклан партийный воспитаний ден воздействий мера ышташ кертеш: йолташ семын критиковатлымаш, порицанийым але выговорым увертарымаш.

II. Партий кӧргысӧ демократий

6. КПСС идейный икгайлык да партийыште йолташ улмо негызеш, самоуправлений принцип негызеш ила да пашам ышта. Тидын годым партийный массын властьше, партий кӧргысӧ отношенийын чыла могыран демократизмже коммунист-влакын сознательный дисциплинышт да организованностьышт дене чак кылыштаралтыт.

Партийыште шоҥымашым эрык дене луктын ойлаш, тўрлӧ умылымаш ден платформым таҥастараш, нимом шылтыде критиковатлаш да шкем критиковатлаш йӧн ышталтеш. Посна организацийлаште, пўтынь КПСС-ыште партийын да элын илышыжт гыч лектын шогышо пеш кўлешан йодышла шотышто дискуссий ден референдум эртаралт кертыт, а нунын итогышт почеш кўлеш пунчал луктал кертеш.

7. Партийный организаций-влак кӧргӧ илышыштым да пашаштым шке вуя чоҥат. Нуным пунчалыштым (тыште персональный дела шотышто пунчал-влак огыт пуро) — нуныжо КПСС-ын программный цельжылан да Уставын нормыжлан ваштарешла огыт кай гын — кўшнӧ шогышо орган-влак коранден огыт керт.

8. Партийный организаций ден комитет-влакын пашашт демократический йӧн дене эртаралтеш, коллективность негызеш чоҥалтеш, тидын годым субъективизмлан да ик еҥын властьшылан вер лийшаш огыл. Пунчал-влакым ямдылыме да лукмо годым коллегиальность нуным шуктышаш верч коммунист-влакын личный ответственностьышт дене кылыштаралтеш.

Партийный орган-влак пашан тўҥ направленийлаж шотышто постоянный комиссий-влакым ыштат, тыгак жаплан ыштыме комиссий ден пашаче группа-влакым чумырат, штатыште шогыдымо негызеш шке пашашке коммунист да моло граждан-влакым ушен шогымо моло формым кучылтыт.

9. Партийын организацийже, вуйлатыше органже-влак да нунын аппаратышт гласно пашам ыштат, партийный пунчал-влак дене келшышын, погынымаш, конференций, съезд-влакым комитет ден бюро-влакын заседанийыштым открыто эртарат, тушто партийный прессылан участвоватлаш йӧным ыштат, массовый информаций средство-влакым да моло каналым кучылтын, шке пашашт нерген коммунист ден беспартийный-влаклан эреак увертарен шогат. Коммунист шке первичный партийный организаций бюрон але парткомын заседанийыштыже лийшаш праван. Сайлыме партийный органын членже-влак нунылан подотчетный орган-влакын, тидын шотыштак партийный комитетын бюрожын, заседанийыштышт эрык дене пурен кертыт, тыгак парткомын да тудын аппаратшын кидышташт улшо документ-влак дене пайдаланаш праван улыт.

10. Партийыште чыла вуйлатыше орган сайлалтеш. Нуно кандидатура-влакым кумдан каҥашыме да коммунист-влакын шоҥымашыштым эн тичмашын шотыш налме дене, тўҥ шотышто альтернативный негызеш, тайно йўклен сайлалтыт.

Сайлыме годым партий член-влак кандидатура-влакым, тидын шотыштак шкеныштын кандидатурыштым, чарак деч посна темлаш праван улыт. Йўклымаш кажне кандидатура почеш посна эртаралтеш. Моло кандидат-влак дене таҥастарымаште утларак йўкым налше, но погынымаште участвоватлыше КПСС член, конференцийын, съездын делегатше-влак кокла гыч, партийный комитетын але моло сайлыме органын членже-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашын йўкшым налше кандидат-влак сайлыме шотлалтыт.

Делегат-влакым ойырымо да сайлыме годым коммунист-влак кўшнӧ шогышо партийный орган-влакын составышкышт кандидатура-влак шотышто ойым пуат, нуным нине орган-влакым формироватлыше конференций, съезд ончат.

кылашкыже темлат. Политический йӧным кучылтын, нуно нине еҥ-влакым тиде але вес должностьыш сайлышаш але шогалтышаш верч тыршат, нуным поддерживатлат, коммунист-влакын пашашт нерген нунын отчетыштым колыштыт, тидын годым ыштыме вывод да рекомендаций дене калыкым палдарат.

16. Государственный закон-влак дене келшышын, партийный организаций-влак шке оксашт кўлеш але моло организацийла дене пырля газет ден журнал, бюллетень-влакым, пропагандистский, справочно-информационный да моло материалым лукташ, тидлан кўлшӧ редакций-влакым, тыгак телерадиовещаний студий-влакым ышташ праван улыт. Массовый информацийын партийный средствыже-влак партийный комитет-влакын вуйлатымышт почеш пашам ыштат, нуныжо нине средство-влакын вуйлатышыштым пеҥгыдемдат. «Правда» газетын тўҥ редакторжо КПСС Центральный Комитетын Пленумыштыжо пеҥгыдемдалтеш.

III. Партийын организационно чоҥалтмыже

17. КПСС демократический централизм принцип негызеш производственный ден территориальный признак почеш чоҥалтеш, да тудын структурыжо тыгай: первичный, районный, городской, окружной, областной, краевой партийный организаций-влак, союзный республикыласе компартий-влак. Тиде территорийысе коммунист-влакым ушен шогышо партийный организаций тушко пурышо организацийла шотышто кўшнӧ шогышылан шотлалтеш. Кўлеш лийме годым парторганизаций секретарь-влакын советышт, партийный клуб, теоретический семинар, дискуссионный центр-влак, партийный пашан коммунист-влакым интерес да проблема шот дене ушен шогышо моло формыжо ышталтын да кучылталтын кертыт. КПСС-ын программный установкыжлан эгертен, нуно тўрлӧ йодышым каҥашат да тидын шотышто шкеныштын позицийыштым рашемдат, кеч-могай уровеньысе партийный комитет-влаклан ой ден проект-влакым ончаш пуат.

КПСС-ыште шке кӧргӧ организацияҥ да дисциплинан, партийын программный цельже дене келшен толдымо идейный установкан фракций-влакым ышташ ок лий.

Партийын первичный организацийже-влак

18. Партийын негызшылан первичный организаций-влак шотлалтыт. Нуно пашам ыштыме але илыме верыште КПСС-ын кумыт деч шагал огыл членже улмо годым ышталтыт.

Первичный партийный организаций шкенжын составыштыже партийный группа ден цеховый организаций-влакым ыштен кертеш. Партийный группа ден цеховый организацийлаште мыняр еҥ улмым шотыш налын, нунылан партий райкомын, горкомын разрешенийже почеш КПСС член улмо дене кылдалтше йодыш шотышто первичный организацийын праваже пуалтеш.

Шке пашан конкретный задачыжым да условийжым шотыш налын, первичный партийный организаций-влак партийыш пуртымо да КПСС член гыч лукмо, шке структурым, пашан направленийжым да йӧнжым палемдыме, погынымашым, политический акцийым эртарыме периодичностьым да радамым палемдыме йодышым, финанс паша йодышым шке вуя решатлат, совет да общественный организацийла дене кылым кучат.

Первичный партийный организаций-влак партийын идейжым, тудын пунчалже-влакым пропагандироватлат да илышыш пуртат. социальный икторлык принципым арален шогат, пашаче коллективлаште да илыме верыште политический ден организаторский пашам ыштат, самоуправленийын демократический механизмжылан эгертен, кадрын пашажлан, экономический ден социальный задача-влакым решатлымылан шке влиянийыштым ыштен шогат.

Первичный партийный организаций-влак кеч-могай партийный органын пунчалжым кузе ончымышт нерген каласаш праван улыт; ты орган тидлан кўлеш вашмутым пуышаш.

19. Первичный партийный организацийын кўшыл органжылан тўшка погынымаш (конференций) шотлалтеш. Погынымашке КПСС член-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашыже толын гын, а отчет ден сайлымаш годым — КПСС член, (делегат)-влак кокла гыч кок кумшо деч шагал огыл ужашыже толын гын, тудо правомочныйлан шотлалтеш.

Текущий пашам шуктен шогышашлан погынымаш (конференций) кок-кум ийлан исполнительный органым — партийный бюром (комитетым) да тудын секретарьжым — сайла. 15 деч шагарак коммунист улман партийный организацийлаште погынымашын палемдыме жаплан да тудын ончыктымо радам почеш партийный организацийын секретарьже да тудын заместительже, партийный груп- [illegible]

ганизацийыштын структурыж нерген йодышым, ты шотыштак райком, горком-влакым ыштыме нерген йодышым, шке вуя решатлат, утларак кугу первичный парторганизаций-влаклан КПСС член-влакым учетыш налме йодыш шотышто партий райком-влакын праваштым пуат.

Пленумлаште партий крайком, обком да окружком-влакын бюрошт, секретарьышт сайлалтыт.

23. Районный, городской, окружной, областной да краевой партийный организаций-влакын контрольно-ревизионный комиссийышт комиссийын бюрожым, вич ий деч шагал огыл партийный стажан председательжым сайлат. Контрольно-ревизионный комиссий-влак партийный дисциплиным пеҥгыдемдыме дене, партийный этикын нормыжым коммунист-влакын шуктен шогымышт дене кылдалтше йодыш-влакым решатлат, партий член-влакын апелляцийыштым ончат, партийный бюджетым шуктымым терген шогат. Контрольно-ревизионный комиссий районный, городской, окружной, областной да краевой партийный организацийын пеҥгыдемдыме положений дене келшышын пашам ышта.

Союзный республикыласе коммунистический партий-влак

24. Союзный республикыласе коммунистический партий-влак КПСС Программын да Уставын рамкыштыш самостоятельный улыт. Нуно шкеныштын программный ден нормативный документыштым ямдылат, нунын дене келшышын, организационный, кадровый, издательский да финансово-озанлык йодыш-влакым шке решатлат, республикыласе государственный строительство сферыште, нуным социально-экономически да культурно вияҥдыме сферыште политический линийым шуктен толыт, граждан-влакым политически чак чумырышаш, национальный ден интернациональный интересым ваш кельштарышаш верч тыршат, интернационалистский сознанийым формироватлат. Союзный республикыласе компартий-влак моло, тидын шотыштак вес элласе, партий да общественный движений-влак дене кылым кучат.

КПСС ЦК-н Президиумжын да комиссийже-влакын союзный республикыласе компартийла дене кылдалтше принципиальный пунчалышт нунын полномочный представительыштын участвоватлымыже дене ончалтыт. Лукмо пунчал дене келшыдыме годым союзный республикысе компартийын Центральный Комитетше ўчашымашан йодыш-влакым каҥашышашлан КПСС ЦК-н Пленумжым погымо нерген требоватлаш праван.

25. Союзный республикысе коммунистический партийын кўшыл органжылан тудын съездше шотлалтеш. Черетан съезд вич ийыште ик гана деч шуэн огыл погалтеш. Тудо политический линийым палемда, Центральный Комитетын, контрольно-ревизионный комиссийын отчетыштым каҥаша, нине орган-влакын у составыштым сайла, контрольно-ревизионный комиссий нерген положенийым пеҥгыдемда, тыгак КПСС-ын кўшыл органже-влакын составышкышт республикысе компартий деч кандидатура-влакым темла. Съезд-влак кокласе жапыште республиканский партийный конференций-влак эртаралт кертыт.

КПСС-ын СССР Вооруженный Вийысе организацийже-влак

26. СССР Вооруженный Вийыште партийный организаций-влакын пашашт КПСС Устав да КПСС ЦК-н пеҥгыдемдыме документ-влак негызеш чоҥалтеш.

СССР Вооруженный Вийыште партийный паша партийный орган ден первичный партийный организацийла гоч вуйлаталтеш. Партийный комитет ден первичный партийный организаций-влак задача-влакым военный совет, командир да политорган-влак дене чак кылым кучымо негызеш решатлат. Воинский коллектив-влакын илышыштлан да пашаштлан шке влиянийыштым нуно армейский коммунист-влак гоч ыштен шогат. СССР Вооруженный Вийысе кўшыл партийный орган КПСС ЦК-н комиссийжын праваж дене пайдалана.

Вооруженный Вийысе коммунист-влак территориальный партийный организаций-влакын вуйлатыше органыштын составышкышт сайлен да сайлалтын кертыт. Районный, городской, окружной, областной, краевой партийный конференцийлашке, союзный республикыласе компартий-влакын съездышкышт делегат-влак войсковый часть ден объединенийласе партийный конференцийлаште партийный комитет-влакын палемдыме представительство норма почеш сайлалтыт.

КПСС-ын съездышкыже да Всесоюзный партийный конференцийыш армий ден флотысо партийный организацийла деч делегат-влакым военный округ, войска группа, флот, объединений, Вооруженный Вийын видше-влакын партийный конференцийышт сайлат.

Палемдымаш: КГБ войскалаште, внутренний ден кўртный корно войскалаште партийный паша Вооруженный [illegible]

КПСС-ын съездше палемда. ЦК-н Президиумышкыжо тыгак должность шот дене КПСС-ын Председательже да тудын заместительже-влак, союзный республикыласе компартий-влакын вуйлатышышт пурат.

КПСС ЦК Президиум шуктышашлан пунчал-влакым партийный организацийлашке шке лўмжӧ дене колта. Утларак кўлешан политический йодыш-влак шотышто пунчал-влакым Президиум КПСС ЦК-н Пленумжылан пеҥгыдемдаш пуа.

ЦК-н Президиумжо шке пашаж нерген отчетым КПСС ЦК-н Пленумжылан ий еда пуа.

КПСС ЦК-ште тудын пашажын тўҥ направленийлаж шотышто постоянный комиссий-влак ышталтыт. Нуно КПСС ЦК-н Пленумыштыжо ЦК член-влак кокла гыч, тыгак советник семын пеҥгыдемдыме моло коммунист-влак кокла гыч ышталтыт. Комиссий-влакым КПСС ЦК-н Пленумжын сайлыме КПСС ЦК секретарь-влак вуйлатат, нине комиссий-влак шке компетенцийышт дене келшышын, пунчалым лукташ праван улыт. КПСС ЦК-ште да тудын комиссийлаштыже эреак пашам ыштыше коммунист-влак партийный окса кўлеш пашадарым налыт.

Комиссий-влакын вуйлатышышт гыч КПСС ЦК-н Секретариатше ышталтеш. Тудо ЦК-н комиссийже-влакын пашаштым ваш кельштарен шога, Центральный Комитетын, тудын Президиумжын да комиссийже-влакын пунчалыштым партийыште шуктымо пашам организоватла, ЦК-н аппаратшын пашажым виктарен шога.

Центральный Комитетын Пленумжо-влак кокласе жапыште тудын органже-влакын пашаштым КПСС-ын Председательже да Председательын заместительже-влак вуйлатен шогат.

32. КПСС-ын Центральный контрольно-ревизионный комиссийже шкенжын пленумыштыжо бюром да бюрон лу ий деч шагал огыл партийный стажан сопредседательже-влакым сайла.

КПСС-ын съездшын пеҥгыдемдыме положенийлан эгертен, Центральный контрольно-ревизионный комиссий КПСС-ын программный документше-влакым да Уставшым, партийный съезд ден конференций-влакын пунчалыштым партийыште шуктен толмым терген шога; партийный дисциплинын могай улмыжым, партий кӧргысӧ илышын да партийный этикын нормыштым шуктымым терга; КПСС-ын бюджетшым шуктымо шотышто, КПСС ЦК-н да тудын учреждений же, предприятийже, издательствыже-влакын финансово-озанлык пашашт шотышто ревизийым эртара; партий гыч лукмо йодыш шотышто апелляций-влакым онча.

33. КПСС ЦК ден КПСС ЦКРК талукышто кокыт деч шагал огыл пленарный заседанийым, а кўлеш лийме годым — пырля погымо заседанийым эртарат.

КПСС ЦК член-влак КПСС ЦКРК-н пленумжо-влакын пашаштышт, а ЦКРК член-влак — КПСС ЦК-н Пленумжо-влакын пашаштышт совещательный йўк права дене участвоватлен кертыт.

КПСС ЦКРК-ш сайлыме коммунист-влак партийын сайлыме моло центральный орган-влакын составышкышт пурен огыт керт.

V. Советласе, общественный организаций ден движенийласе коммунист-влак

34. КПСС, тудын чыла организацийже СССР Конституций да совет закон-влак дене келшышын пашам ыштат. Партийный организаций ден комитет-влак государственный да озанлык орган-влак дене функцийым варкалаш йӧным огыт пу, партийын политический линийжым тушто пашам ыштыше коммунист-влак гоч шуктен шогат.

Партий демократий ден социальный икторлык позицийыште шогышо чыла общественный вий дене кылым куча, антисоциалистический, националистический, антисоветский вий-влак ваштарешла выступатла. Тудо профсоюз, молодежный, моло общественно-политический организаций да массовый движений-влак дене отношенийым политически кылым кучымо да партнер улмо, вес тўрлӧ шоҥымашым пагалыме принцип негызеш чоҥа.

35. Моло общественно-политический организаций-влак семынак, КПСС обществыште политический лидерство верч эрыкан сайлымаште да совет граждан-влакын шке кумылым ончыктымо моло форма гоч кучедалеш. Паркумылым ончыктымо моло форма гоч платтийный организаций-влак сайлымаш деч ончычсо платформыштым ямдылат да публиковатлат, калык депутатыш кандидатлан ойырышашлан коммунист-влакым темлат, избирательный кампанийым эртараш нунылан толшат.

Партийный организаций-влак Конституций негызеш да тудын дене келшышын пашам ыштыше моло общественный организаций да формирований-влак дене сайлымаш деч ончычсо соглашенийым ыштен кертыт. депутатыш [illegible]

открыто эртарат, тушто партийный прессылан участвоватлаш йӧным ыштат, массовый информаций средство-влакым да моло каналым кучылтын, шке пашашт нерген коммунист ден беспартийный-влаклан эреак увертарен шогат. Коммунист шке первичный партийный организацийын бюрон але парткомын заседанийыштыже лийын кертеш. Сайлыме партийный органын членже-влак нунылан подотчетный орган-влакын, тидын шотыштак партийный комитетын бюрожын, заседанийыштышт эрык дене пурен кертыт, тыгак парткомын да тудын аппаратшын кидыштышт улшо документ-влак дене пайдаланаш праван улыт.

10. Партийыште чыла вуйлатыше орган сайлалтеш. Нуно кандидатура-влакым кумдан каҥашыме да коммунист-влакын шонымашыштым эн тичмашын шотыш налме дене, тӱҥ шотышто альтернативный негызеш, тайно йӱклен сайлалтыт.

Сайлыме годым партий член-влак кандидатура-влакым, тидын шотыштак шкеныштын кандидатурыштым, чаракдеч посна темлаш праван улыт. Йӱклымаш кажне кандидатура почеш посна эртаралтеш. Моло кандидат-влак дене таҥастарымаште утларак йӱкым налше, но погынымаште участвоватлыше КПСС член, конференцийын, съездын делегатше-влак кокла гыч, партийный комитетын але моло сайлыме органын членже-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашын йӱкшым налше кандидат-влак сайлымылан шотлалтыт.

Делегат-влакым ойырымо да сайлыме годым коммунист-влак кӱшнӧ шогышо партийный орган-влакын составышкышт кандидатура-влак шотышто ойым пуат, нунын нине орган-влакым формироватлыше конференций, съезд ончат.

Районный, городской да окружной (районлан шелалтдыме округласе) партийный конференцийлашке делегат-влак первичный организацийлаште сайлалтыт. Городской ден окружной (районлан шелалтше округласе), областной, краевой конференцийлашке, союзный республикыласе компартий-влакын съездышкышт, КПСС-ын съездышкыже делегат-влакым сайлыме годым кандидатура-влакым первичный партийный организаций-влак обязательно ойырышаш улыт, тидын годым коммунист-влак, правил семын, вик йӱклат. Сайлыме радамым тусо партийный комитет тиде территорийысе коммунист-влак кокла гыч пеле деч шагал огыл ужашыжын сайлан шотлымо ой негызеш палемда. Тидланже референдум але йодыштмаш эртаралт кертеш.

11. Партийыште чыла сайлыме ен, райком гыч тӱҥалын, кӱшкыракше, ик должностьыш почела кок срок деч утларак жаплан огыл сайлалтеш. Партийын сайлыме органже-влакын составышт организаций член-влак кокла гыч ик кумшо ужашын требованийже почеш я сайлыме органын посна але чыла членже-влакын шке кумылын отставкыш кайыме нерген йодмашышт почеш нунын полномочий срокышт пытыме деч ончыч уэмдалтын але тӱрыснек угыч сайлалтын кертеш.

Партий райком, горком, окружком, обком, крайком-влакын, союзный республикыласе компартий ЦК-влакын первый секретарьышт, КПСС-ын Председательже да тудын заместительже-влак конференцийлаште да съездлаште сайлалтыт. Йӱклышашлан бюллетеньыш кеч-мынар кандидатура пурталтеш. Тидын годым нине должностной ен-влакым умбакыже йӱклымӧ почеш жап шуде коранддыме радам палемдалтеш.

12. Партийный комитет-влак шкеныштын партийный организацийышт да кӱшнӧ шогышо орган-влак ончылно отчетым ыштат. Партийный комитет-влакын бюрошт пленумлаште, а партком ден партийный бюро-влак — первичный ден цеховый партийный организаций-влакын погынымаштышт ий еда отчетым ыштат. Партийын сайлыме органжын кажне членже тудым сайлыше але темлыше партийный организаций-влак ончылно шке пашаж нерген отчетым ышта.

13. Пунчалым лукмо годым партийный организаций ден комитет-влак чыла тӱрлӧ шонымашым ончен лекшаш улыт. Изирак ужаш (меньшинство) шкенжын позицийжым аралаш, ойыртемалтше шонымашыжым протоколеш возен кодаш, ӱчашымашан йодыш-влакым шке организацийыште угыч ончымо нерген требоватлаш але нуным кӱшнӧ шогышо орган-влак ончылно шындаш праван. Тидын годымак шукырак йӱк дене лукмо пунчалым чыланат шуктышаш улыт.

Партийный комитет-влакын исполнительный органлаштышт (президиум, бюро) келшыдымаш лекме годым пунчалын проектше угыч каҥашаш шындалтеш да пунчал кок кумшо деч шагал огыл йӱк дене лукталтеш.

Партийный орган-влакын пунчалышт ӱлыл организаций-влаклан обязательный улыт. Нуныжо, нине пунчал-влакын вийыштым чарен шогалтыде, нунын дене келшыдымышт нерген ойлаш, кӱшнӧ шогышо партийный инстанцийлашке апелляцийым пуаш праван улыт.

14. Партийын вуйлатыше сайлыме органже-влак нунылан подчинятлалтше пашаче аппаратым ыштат, тудыжо нине орган-влакын пашаштым тӱҥ шотышто аналитически, прогнозно-социологически да консультативно обслуживатла. Сайлыме орган партийный аппаратым первичный партийный организаций-влакын ой-каҥашышт негызеш формироватла, тиде ой-каҥашыжым нине организацийын погынымаштышт каҥашат. Партийный аппаратын пашаенже-влаклан паша нерген законодательство кучылталтеш.

15. Партийын кадровый политикыжым шуктен толын, первичный партийный организаций ден партийный комитет-влак коммунист ден беспартийный-влакым государственный, озанлык, общественный пашан конкретный участ-

паша йодышым шке вуя решатлат, совет да общественный организацийла дене кылым кучат.

Первичный партийный организаций-влак партийын идейжым, тудын пунчалже-влакым пропагандироватлат да илышыш пуртат, социальный иктӧрлык принципым арален шогат, пашаче коллективлаште да илыме верыште политический ден организаторский пашам ыштат, самоуправленийын демократический механизмжылан эҥертен, кадрын пашажлан, экономический ден социальный задача-влакым решатлымылан шке влиянийыштым ыштен шогат.

Первичный партийный организаций-влак кеч-могай партийный органын пунчалжым кузе ончымышт нерген каласаш праван улыт, ты орган тидлан кӱлеш вашмутым пуышаш.

19. Первичный партийный организацийын кӱшыл органжылан тушка погынымаш (конференций) шотлалтеш. Погынымашке КПСС член-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашыже толын гын, а отчет ден сайлымаш годым — КПСС член, (делегат)-влак кокла гыч кок кумшо деч шагал огыл ужашыже толын гын, тудо правомочныйлан шотлалтеш.

Текущий пашам шуктен шогышашлан погынымаш (конференций) кок-кум ийлан исполнительный органым — партийный бюром (комитетым) да тудын секретарьжым — сайла. 15 деч шагалрак коммунист улман партийный организацийлаште погынымашын палемдыме жаплан да тудын ончыктымо радам почеш партийный организацийын секретарьже да тудын заместительже, партийный групплаште — партгрупорг сайлалтыт.

Первичный партийный организацийын секретарьже пашаче коллективыште да тудын деч ӧрдыжтӧ администраций дене, самоуправлений орган да общественный организаций-влак дене кылым кучымаште парторганизацийын представительже лиеш. Секретарьым коллектив гыч луктын колтымо нерген йодышым партийный погынымаште (конференцийыште) ончыман.

20. Первичный партийный организаций-влакын пашаштым финансироватлышашлан, ты шотыштак моло паша деч утарыме пашаен-влакым кучышашлан, погынышпо членский взносын суммыж гыч 50 процент марте оксам кучылташ права пуалтеш.

Партийын районный, городской, окружной, областной да краевой организацийже-влак

21. Первичный партийный организаций-влакым викак ушен шогышо районный ден городской партийный организаций-влак партийын тӱҥ структурный звеножлан шотлалтыт. Кугу олалаште районный организаций-влак городской партийный организацийлашке ушнен кертыт.

Районный, городской партийный организацийын кӱшыл органжылан конференций шотлалтеш. Конференций вич ийлан районный, городской партийный комитетым, тыгак контрольно-ревизионный комиссийым сайла. Партийный комитетын пунчалже почеш але коммунист-влакын ик кумшо деч шагал огыл ужашыштым ушен шогышо первичный организаций-влакын требованийышт почеш черетдыме партийный конференций погалтеш.

Первичный партийный организаций-влакын шонымашыштым шотыш налын, районный, городской партийный комитет райкомын, горкомын бюрожым, секретарьже-влакым сайла, шке аппаратшым, материально-финансовый базым ышта. Райком, горком, первичный партийный организаций-влакым регистрироватла, нунылан кӱлеш полышым пуэн шога, коммунист-влакым учетыш налеш.

Партий райком, горком-влак первичный парторганизаций-влакын пашаштым ваш келыштарен да виктарен шогат, калык дене нунын кыл кучымашыштым пеҥгыдемдаш полшат, нунын дене пырля партийын политикыжым да пунчалже-влакым умылтарат, нуным шуктымо шотышто пашам пашаче коллективлаште да граждан-влакын илыме верыштышт организоватлат, конкретный социально-экономический, культурный да моло проблема-влакым общественностьлан ончашыже луктыт, нуным решатлаш полшен шогат.

22. Краевой, областной, окружной партийный организаций-влак партийын политикыжым шымлен ямдылымаште участвоватлат да край, область, округ кундемыште тудым илышыш пуртымо шотышто пашам эртарат, кӱшнӧ шогышо партийный орган-влакын пунчалыштым шуктымым организоватлат.

Краевой, областной, окружной партийный организацийын кӱшыл органжылан партийный конференций шотлалтеш. Конференций вич ийлан партийын краевой, областной, окружной комитетшым, тыгак контрольно-ревизионный комиссийым сайла. Черетдыме конференций-влак тиде комитетын пунчалже почеш але тиде организацийын чумыр членже кокла гыч ик кумшо ужашын требованийже почеш погалтыт.

Конференций-влак, тыгак партийный комитет-влакын пленумышт (нуно кӱлеш лийме семын, но талукышто кок гана деч шуэн огыл погалтыт) регионышто политический, национальный, социальный, экономический, экологический, культурно-нравственный проблема-влакым решатлыме программа-влакым ямдылат, нуным государственный власть орган-влаклан да калыклан темлат. Конференций ден пленумлаште партий кӧргысӧ илыш, кадровый паша, парторганизацийын бюджетше, издательский паша дене кылдалтше йодыш-влак ончалтыт.

Краевой, областной партийный комитет-влак шке ор-

26. СССР Вооруженный Вийыште партийный организаций-влакын пашашт КПСС Устав да КПСС ЦК-н пеҥгыдемдыме документ-влак негызеш чоҥалтеш.

СССР Вооруженный Вийыште партийный паша партийный орган ден первичный партийный организацийла гоч вуйлаталтеш. Партийный комитет ден первичный партийный организаций-влак задача-влакым военный совет, командир да политорган-влак дене чак кылым кучымо негызеш решатлат. Воинский коллектив-влакын илышыштлан да пашаштлан шке влиянийыштым нуно армейский коммунист-влак гоч ыштен шогат. СССР Вооруженный Вийысе кӱшыл партийный орган КПСС ЦК-н комиссийжын праваж дене пайдалана.

Вооруженный Вийысе коммунист-влак территориальный партийный организаций-влакын вуйлатыше органыштын составышкышт сайлен да сайлалтын кертыт. Районный, городской, окружной, областной, краевой партийный конференцийлашке, союзный республикыласе компартий-влакын съездышкышт делегат-влак войсковый часть ден объединенийласе партийный конференцийлаште партийный комитет-влакын палемдыме представительство норма почеш сайлалтыт.

КПСС-ын съездышкыже да Всесоюзный партийный конференцийыш армий ден флотысо партийный организацийла деч делегат-влакым военный округ, войска группа, флот, объединений, Вооруженный Вийын видше-влакын партийный конференцийыштышт сайлат.

Палемдымаш: КГБ войскалаште, внутренний ден кӱртньӧ корно войскалаште партийный паша Вооруженный Вийысе семынак ышталтеш.

IV. КПСС-ын кӱшыл органже-влак

27. Совет Союзысо Коммунистический партийын кӱшыл органжылан съезд шотлалтеш. Черетан съезд-влакым КПСС-ын Центральный Комитетше вич ийыште ик гана деч шуэн огыл пога. Съездым погымо, ончышаш йодыш да представительство норма нерген ЦК-н пунчалже съезд марте кум тылзе деч вараш кодде увертаралтеш. Центральный Комитет съездыш каҥашаш лукмо тӱҥ йодыш-влак шотышто тезис-влакым публиковатла.

КПСС-ын черетдыме съездше Центральный Комитетын шке инициативыж почеш але чумыр коммунист кокла гыч ик кумшо деч шагал огыл ужашым ушен шогышо партийный организаций-влакын требованийышт почеш погалтеш. Съезд кок тылзе жапыште погалтеш, да тушто партийын чыла членже кокла гыч пеле деч шагал огыл ужашыжын представительже-влак улыт гын, съезд правомочныйлан шотлалтеш.

Центральный Комитет черетдыме съездым ок пого гын, тудым эртараш требоватлыше организаций-влак организационный комитетым ыштен кертыт. Тиде комитет черетдыме съездым погымо шотышто партий ЦК-н праваж дене пайдалана.

28. КПСС-ын съездше:

— Центральный Комитетын да Центральный контрольно-ревизионный комиссийын отчетыштым колыштеш, нунын почеш пунчал-влакым луктеш;

— партийын Программыжым да Уставшым принимайла, нуным угыч ончен лектеш да вашталта;

— партийный строительство, идеологический паша, КПСС-ын внутренний ден внешний политикыж шотышто партийын линийжым палемда;

— КПСС-ын Председательжым да тудын заместительже-влакым сайла, нуным иканаштак КПСС ЦК членлан сайла;

— КПСС Центральный Комитетым да Центральный контрольно-ревизионный комиссийым сайла.

29. Съезд-влак кокласе жапыште КПСС Центральный Комитет партийын политикыжын да практический пашажын пӱсем шушо йодышыштым каҥашышашлан кӱлеш лийме семын КПСС-ын Всесоюзный конференцийжым пога.

Конференций КПСС Центральный Комитетын да Центральный контрольно-ревизионный комиссийын пашашт нерген нунын отчетыштым колыштеш, нунын составыштын икмыняр ужашыжым (съезд-влак кокласе жапыште — ик кумшо ужаш марте) угыч сайлаш, КПСС-ын программный документше-влак дене келшышын, партийлан обязательный моло пунчал-влакым лукташ, партийын Уставышкыже вашталтышым пурташ праван.

Всесоюзный партийный конференцийыш делегат-влак КПСС-ын съездышкыже сайлыме радам почешак сайлалтыт.

30. Съезд-влак кокласе жапыште партийын пашажым КПСС Центральный Комитет вуйлата.

КПСС Центральный Комитет:

— КПСС-ын съездше ден конференцийже-влакын пунчалыштым практически шуктымо пашам организоватла;

— внутренний ден внешний политикын содержанийже шотышто ой-влакым ямдыла да СССР Калык депутат-влакын съездышкышт да СССР Верховный Советыш пуа;

— КПСС-ын кадровый политикыжым шуктен шога;

— партийын учрежденийже, предприятийже-влакым ышта да нунын пашаштым терген шога;

— моло партий-влак дене кылым кучымаште КПСС-ын представительже лийын шога.

31. Пленум-влак кокласе жапыште политический ден организационный йодыш-влакым решатлышашлан Центральный Комитет шкенжын составше гыч КПСС ЦК Президиумым сайла. Президиумышто мыняр еҥ лийшашым

организаций ден движенийласе коммунист-влак

34. КПСС, тудын чыла организацийже СССР Конституций да совет закон-влак дене келшышын пашам ыштат. Партийный организаций ден комитет-влак государственный да озанлык орган-влак дене функцийым варкалаш йӧным огыт пу, партийын политический линийжым тушто пашам ыштыше коммунист-влак гоч шуктен шогат.

Партий демократий ден социальный иктӧрлык позицийыште шогышо чыла общественный вий дене кылым куча, антисоциалистический, националистический, антисоветский вий-влак ваштареш выступатла. Тудо профсоюз, молодежный, моло общественно-политический организаций да массовый движений-влак дене отношенийым политически кылым кучымо да партнер улмо, вес тӱрлӧ шонымашым пагалыме принцип негызеш чоҥа.

35. Моло общественно-политический организаций-влак семынак, КПСС обществыште политический лидерство верч эрыкан сайлымаште да совет граждан-влакын шке кумылым ончыктымо моло форма гоч кучедалеш. Партийный организаций-влак сайлымаш деч ончычсо платформыштым ямдылат да публиковатлат, калык депутатыш кандидатлан ойырышашлан коммунист-влакым темлат, избирательный кампанийым эртараш нунылан толшат.

Партийный организаций-влак Конституций негызеш да тудын дене келшышын пашам ыштыше моло общественный организаций да формирований-влак дене сайлымаш деч ончычсо соглашенийым ыштен кертыт, депутатыш нунын ойырымо, КПСС член улдымо кандидат-влакым поддерживатлен кертыт.

Калык депутат-влакын съездыштышт да калык депутат-влакын Советыштын сессийыштышт, коммунист-влакын улмо общественный да кооперативный организаций-влакын погымо съезд ден конференцийлаште коммунист-влак шке пашаштым ваш келыштарышашлан да партийын влиянийжым кугемдышашлан партийный группылашке ушнат. Партийный группа-влак совет закон-влаклан, партийный комитет-влакын пунчалыштлан эҥертат.

36. Партийный орган ден первичный партийный организаций-влак молодежь дене пашам ыштымаште ВЛКСМ-лан да ойырен налме социалистический корным поддерживатлыше моло молодежный организаций-влаклан эҥертат, молодежьым воспитатлыме шотышто нунын пашаштышт чыла семынат полшат, КПСС-ын молодежный политикыжым шымлен палемдымашке да илышыш пуртымашке ушен шогат. Партийный ден комсомол организаций-влакын кыл кучымашышт идейный иктайлыкеш, Молодежьын коммунистический союзшын организационный самостоятельностьшым признатлымашеш, ваш-ваш пагалымашеш да икте-весылан йолташ семын ӱшанымашеш негызлалтеш. Партий ВЛКСМ-ым шке радамжым ешарен шогымо эн лишыл резерв семын онча.

VI. Партийын собственностьшо да оксаже

37. КПСС-ын да тудын организацийже-влакын пашаштлан финансовый ден материально-технический ресурс партийын доходшо кӱшеш ситаралтеш.

Партийын собственностьшо да оксаже пӱтынь партийын поянлыкшылан шотлалтыт. КПСС-ын собственность праважын объектшылан зданий ден сооружений, партийный, издательство-влак, тидын шотыштак нине издательство-влакын составышкышт пурышо периодический изданий ден типографий-влакын имуществышт, предприятий-влак да моло имущество, тыгак окса (тудо членский взнос гыч, партийын предприятийже-влакын доходышт гыч да моло поступлений гыч чумырга) шотлалтыт.

Партийный бюджетым, верысе партийный организацийла деч отчисленийым ыштыме нормативым да оксам угыч шелыдыме радамым КПСС Центральный Комитетын Пленумжо пеҥгыдемда, тиде бюджет, норматив да радам печатьыште публиковатлалтыт.

Партий член-влакын тылзе еда тӱлымӧ членский взнос тыгай кугыт дене палемдалтеш:

70 теҥге марте доход годым — 10 ыр
71—100 теҥге — 20 ыр
101—150 теҥге — 30 ыр
151—200 теҥге — 1 процент
201—250 теҥге — 1,5 процент
251—300 теҥге — 2 процент
301—350 теҥге — 2,5 процент
350 теҥге утла доход годым — 3 процент.

Пашам ыштыше коммунист-пенсионер-влак членский партийный взносым пенсий да пашадар гыч посна тӱлат.

38. Союзный республикыласе компартий, краевой ден областной партийный организаций-влак шкеныштын бюджетыштым шке вуя кучылтыт, шкем шке финансироватлымашке куснаш йӧн лийже манын, доходым кугемдышаш верч тыршат, структурно-штатный ден финансовый йодыш-влакым шке решатлат. Партийын предприятийже ден учреждений-влакын парышым пуышо, политический пашан интересше да совет законодательство дене келшен толшо озанлык ден коммерческий пашашт сайлан шотлалтеш.

Верысе партийный ден контрольно-ревизионный орган-влак партийный бюджетын могай улмыжо да оксам кучылтмо нерген коммунист-влаклан эреак увертарен шогат.

Марий АССР-ын 70-шо идалыкше вашеш

ТОШТО ГАЗЕТЛАМ ШЕРГАЛЫН

Радиогазет лектеш

Нижний Новгород олаште мартын 14-ше гыч марий радиогазет лекташ тӱҥале.

Марий радиогазет пашаче, колхозник-шамычлан фабрик-завод, колхоз пашам ончык колташ полшаш, адак йорло ден икмардам колхозыш пураш туныкташ тӱҥалеш.

Радио колыштшо йолташ-шамыч, марий радиогазетыш колхоз паша нерген, шошо агалан ямдылалтме, чодыра ямдылыме, контрактаций кайыме нерген увертарен шогыза.

«Марий коммунист», 1931 ий 27 март.

Фронтлан пӧлек

Сотнур район, Петъял сельсоветысе «У Азъял» колхоз германский фашизм ваштареш героически кредалше Йошкар Армийын боецше-шамычлан кугу тыршымаш дене полшен шога. Шукерте огыл тудо кумшо посылкым колтен.

Кульбаш сельсоветысе «Кызыл байрак» колхоз 1000 теҥгеаш посылкым колтен.

«Марий коммуна», 1942 ий 26 март.

Тулык йоча-влаклан

Казанский шымияш школысо учительский ден ученический комсомол организаций-шамыч Великий Отечественный войнаш колышо воин-шамычын йочаштлан кок мужыр портышкемым. 15 коваштым, ятыр вынерым, 7 килограмм межым, 125 килограмм пареҥгым да 260 теҥге оксам поген пуэныт.

Мурзанаевский шымияш школышто тунемше-шамыч ятыр мужыр пиж ден чулкам погеныт. Купсола шымияш школышто 2 тӱжем теҥгеаш шокшо вургемым налме.

Казанский районышто комсомолец-шамычын инициативышт почеш тулык йоча-шамычлан пуаш чылаже 100 коваштым, 150 метр вынерым, ятыр пиж ден чулкам погымо.

«Марий коммуна», 1947 ий 20 март.

Урлыкаш фондыш

У Торъял районысо Йошкар Памаш МТС-ын тракторист-шамыч, Морко МТС-ын трактористше Михаил Евсеевын примерже почеш каен, районысо колхоз-шамычлан урлыкаш фондым ешараш полшат. Тракторист И. Егошин йолташ 380 килограмм пырчым шкенжын запасше гыч колхозлан пуаш ойырен. Трак...

У ЙӦН ДЕЧ ЛӰДМАН ОГЫЛ

Мартын 27—28 кечылаштыже Йошкар-Олаште калык образований пӧлкаште творческий пашам ыштыше да туныктышо-экспериментатор-влакын семинар-совещанийышт эртен. Тышке республикысе кажне школын, йоча садын, ПТУ-н представительышт, вузласе студент ден преподаватель-влак толыныт.

Погынымашын икымше кечынже В. И. Ленин лӱмеш культура дворецыште, М. Шкетан лӱмеш марий драма театрыште туныктымо пашам кузе саемдаш кӱлмӧ нерген мутланымаш лие. Тиде темылан докладым туныктышо-влакым усовершенствоватлыше институтын кабинетшым вуйлатыше, педагогика наука кандидат Г. Н. Швецова ыштен. Доклад деч вара латкандаш еҥ ойлен, опыт дене палдарен.

Кокымшо кечын предметник-влак секционный занятийлаште опытышт дене утларак палыме лийыныт.

— КАЛЫК КОКЛАШТЕ тыге ойлымым колаш лиеш: «Йочам воспитатлымаште эн тӱҥ сомылым школ шуктен шогышаш»,— прениыште эн ончычак мутым Масканур школ директорын заместительже В. Н. Домрачева нале.— Но вес шонымашымат колына: «Йоча эн тӱҥ воспитанийым ешыште налшаш».

Кок ий ончыч тиде йодышым рашемдашлан педсоветыште каҥашышна да ача-ава-влакын погынымашышкышт ончаш лукна. Тушто чылан ик ойыш шуыч: йочам чылан воспитатлышаш улыт—еш, школ, общественность.

Тунамак планым ыштышна. Жапым йомдарыде, пашалан пижна. Тӱҥална коллективный мероприятий гыч. Ондакшым уремышке пушеҥгым йоча-влак гына шынден толашеныт гын, кызыт пырля ача-ава-влакат кумылын пашалан пижыныт. Йоча-влак, кугыеҥын поро пашажым ужын, вес семын илышым ончаш тӱҥалыт. Мыланна полшен шогышо 53 еш уло. Шоналтыза, ача-ава-влак икшывышт дене пырля концертым ончыктат, школышто пырдыж газетым луктыт, тушто ачажын ойлымашыже, эргыжын почеламутшо лектеш. Ава ден ӱдыржӧ шкет илыше шоҥго еҥлан полшаш каят. Тӱрлӧ кастам пырля эртарат. Мутлан, «Ача ден эргыже», «Мемнан авана ден ачана».

Тыгай паша йоча-влакым ача-аваштым утларак йӧраташ кумыланда, кугыеҥ деке пагалымашым шочыкта.

Кызыт мемнан дене туныктышо-влакат уло кумылын пашам ыштат. Вет арняште 5 паша кече веле. Шуматкечын кружок-влак ыштат. Тыштат ача-ава-вла... ... деч посна ок эрте. Кевытыште туныктышым эре черет деч посна колтат, продуктым налаш льготым пуэныт. Самырык туныктышо-влаклан чыла шотыштат йӧнан пачерым пуэна.

Чыла тидыжым ышташ куштылго огыл ыле. Районысо методический кабинет, туныктышо-влакым усовершенствоватлыше институт, озанлык вуйлатыше-влак полшеныт. Тыгай условийыште пашам творчески ышташ кумыл ... влаклан ӧрдыж гыч полыш чот кӱлеш. Вет йоча-влакын шинчымашышт икгай огыл. Иктыже математикым сайын пала, весыже литература деке шӱман, кумшыжо физкультурым йӧрата. Сандене кажне йочан молан тале улмыжым шымлен, умылен налаш да тиде направлений дене илышлан ямдылаш шонен пыштышна. Чыла классыштат урок 40 минуташ, арняште вич тунемме кече гына, кудымшыжо кружоклан класс деч ӧрдыжтӧ ыштыме пашалан ойыралтын. 8—11 класслаште зачетный системым ыштыме, урок-влак мужыран улыт. 10 классыште кажне тунемше шкаланже келшыше предметым ойырен налын кертеш. Умбакыже кандашымше класс гычак тыгай правам пуаш шонена. А икымше гыч визымше класс марте талант-влакым кычалына. Тидлан тӱрлӧ конкурсым эртарена.

Ондак 60 предметный кружок лийын гын, кызыт 22-ым кодымо. Мемнан школна типовойлан шотлалтеш. Актовый зал, спортзал уло. Шкенан вий дене подвалыште спорткомплексым ыштенна. Тидлан тӱжем кубометр чоло мландым лукмо.

Козьмодемьянск оласе 1-ше школышто педагогический классым почмо. Тушто 8 рвезе да 18 ӱдыр тунемыт. Чыланат туныктышо лияш ямдылалтыт. 10—11 класслаште арняште вич кече гына тунемыт, урок-влак мужыран улыт. Кок кумшо ужашыжым практический пашалан ойырат. Педагогика, психологий, эстетика да моло предмет дене пырля марий йылмым да литературымат йоча-влак кумылын тунемыт. Марий писатель, композитор, артист-влак дене вашлиймашлам эртарат. Шкеак почеламутым тунемыт, модыш-влакым эртарат. Тунемме планым ыштымаштат участвоватлат. Чыла тидым 10-шо педагогический классыште тунемше А. Кузнецов каласкалыш.

Марий Турек районысо Сысоево школ директор Н. М. Новоселов кадрым ямдылыме проблемым тарватыш.

— Мемнан школна,— мане тудо,— республикыш... ро. Шкаланна кадрым ямдылаш тыршена. Школыштына чыла туныктышо-влак кокла гыч 50 процентше выпускникна-влак улыт.

Йошкар-Оласе 5-ше яслесадын музыкальный руководительже Л. П. Майорова изи йоча-влаклан шочмо йылмым муро гоч туныктымо пашаж дене палдарыш.

— Йоча-влакым шочмо йылмыштлан туныкташ муро, фольклор кугун полшат. Кызыт мемнан дене икшыве-влак марла мурат, куштат, почеламут-влакым палат, йоча садыште марий йомак-влак илат. Кугурак группын программыштыже марий композитор-влакын куд мурышт уло.

Йоча-влак шочмо йылмышт дене саламлалтын, тӱрлӧ йодышлан вашмутым пуэн кертыт. 250 наре марий шомакым палат. Йоча-влакым шочмо йылмышт деке йоча сад гычак шӱмаҥдаш кӱлеш. А тидланже муро кугу полышым ыштен кертеш.

2-шо №-ан Медведево кыдалаш школ директор М. И. Милютин:

— Кажне йоча школыш кугу кумыл дене кайышаш. Тунам веле мыланна куштылго лиеш. Тунемше-влаклан кугу правам пуэнна. Нуно школьный советыш пурат. Икымше чырыкым кӧ кумытан деч посна пытарен гын, нунылан вич кечаш тунемме арням ыштыме. 10 классыште тунемше шкаланже предметым ойырен налын кертеш. 5 обязательный предметше гына кодын. Школьный советыш пурышо тунемше-влак государственный экзаменыш колышташ пурен кертыт. Тыгай решенийым лукмылан кӧ эн чот лӱдын, шонеда? Лач туныктышо-влак.

Килемар школышто урок-влак моло школласе деч поснак ойыртемалтыт. Класслаште вич еҥан группа-влакым ыштыме. Тиде группыш ик сайын тунемше, ик кокла шинчымашан, кум начаррак тунемшым ушымо. Нуно икте-весыштлан полшен, заданийым сайын шуктат. Тыгай группа-влакымат кум тӱрлылан шелме. Иктыже шке семын гына тунемеш, весыжлан туныктышо планым ыштен пуа, кумшыж дене туныктышо шке заниматла.

Тидын нерген Килемар школын представительже С. И. Пустынникова палдарен.

Морко кыдалаш школышто у предметым туныкташ тӱҥалыныт. Тиде — этнографий.

— Шочмо калыкын историйже ден культурыжым палаш йӧным ышта,— ойлыш школын туныктышыжо В. Г. Афанасьева.— Тыгай урокым программыш пуртымеке, шкенан этнограф-влакым куштен кертына.

Тыгак Марий АССР ка...

ТЕЛЕЭКРАН ТЕМЛА

2 апрель, ШОЧМО

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Алиса в стране чудес». Мультфильм. 1, 2, 3 серий. 9.00 — «Следопыт». Худ. фильм. 10.30 — Футбол обозрений. 11.00 — «Я выбираю любовь». Док. фильм. 11.30 — «Под знаком «Пи». 12.30 — Жап. 13.00— Калык творчество шотышто телепрограма-влакын «Шонанпыл» тӱнямбал фестивальышт. 15.30 — Жап. 15.45 — «Солдатские мемуары» цикл гыч док. телефильм. 16.45 — Мультфильм. 16.55 — Ме кычалаш каена. 17.25 — Немыч йылмым тунемме урок гыч. 18.30 — Жап. 19.00 — Социализм корным ойырен налмаш (НЭП). 19.30 —Мультфильм. 19.40— П. И. Чайковский. «Пиковая дама». Фильм-спектакль. 21.00 — Жап. 21.30 — Актуальный интервью. 21.50 — «Пиковая дама» опера умбакыже.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Историй. 9 класс. 9.05 — Итальян йылме. 10.05 — Мемнан садна. 10.35, 11.35— Историй. 6 класс. 11.05 — Руш йылме. 12.05 — «Шинель». Худ. фильм. 13.15 — Северобайкальск гыч самодеятельный композитор П. Толмачев нерген док. фильм. 13.45 — «Приехали на конкурс повара...». Худ. телефильм. 17.00 — «Песни весне». Мультфильм. 17.15 — «Алтарь Иеронима Босха». Телеспектакль. 18.30 — Жап. 19.00 — Шочмын кастене. 19.45 — Увертарымаш, программа. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Коллаж. 20.20 — РСФСР-ысе ола-влакын телестудийышт. Новосибирск. 21.00 — Музыкальный телеабонемент. 22.00 — СССР Верховный Советын сессийыштыже.

10 канал. 19.00 — Ю. М. Нагибин дене кок вашлиймаш. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак.

3 апрель, КУШКЫЖМО

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильм-влак. 9.15 — Янлык цирк. 10.00 — Тиде лийын... лийын... 10.25 — Француз йылмым тунемме урок гыч. 11.25 — «Тӱня йыр». Альманах. 12.25 — Коллаж. 12.30, 15.30 — Жап. 15.45 — Калык сем. 16.00 — Писатель Д. Хармсын творчествыж нерген док. фильм. 16.30 — Л. В. Бетховенын симфонический творчествыже. 17.30 — Венгрийысе телевиденийын программыже. 18.30 — Жап. 19.00 — Молодежный вестник. 19.30 — 9-ше студий. 20.30 — В. Шувалов руш калык мурым мура. 21.00 — Жап. 21.30 — Коллаж. 21.35 — Н. В. Гоголын творчествыж нерген «Горьким словом моим посмеюся...». Док. телефильм. 1 серий. 22.50 — Актуальный интервью. 23.00 — «Горьким словом моим посмеюся...». Док. телефильм. 2 серий. 0.10 — Увер.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Географий. 8 класс. 9.05, 10.05 — Француз йылме. 10.35, 11.40 — Биологий 6 класс. 10.55 — Эрудит-влаклан. 12.00 — «Английский вальс». Худ. фильм. 13.05 — Ритмический гимнастика. 13.35 — «Исполняющий обязанности». Худ. телефильм. 17.00 — РСФСР-ын заслуженный артистше Г. Соколов фортепьяно дене шокта. 17.55 — Корнышто лӱдыкшӧ деч посна. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30 — Жап. 19.00—Марий эл. 19.20 — «Общество да закон». 20 мартысе программа уэш ончыкталтеш. 19.50 — Увертарымаш, программа. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак! 20.15 — Изи предприятий-влакын виянгмышт нерген. 20.45 — Кинорежиссер. А. Тарковскийын илышыже да творческий пӱрымашыж нерген. 1-ше ужаш. 22.00 — СССР Верховный Советын сессийыштыже.

10 канал. 19.00 — Мый тыланда мурем. Самодеятельный муро Московский клублан 30 ий. 19.55 — Коллаж. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак.

4 апрель, ВӰРГЕЧЕ

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 9.05 — Л. В. Бетховенын симфонический творчествыже. 10.05— «Горьким словом моим посмеются...». Док. телефильм. 1 да 2 серий. 12.30, 15.30 — Жап. 15.45 — В. А. Моцартын да Р. Шуманын фортепьяно ден оркестрлан концертышт. 16.55 — «ТелеЭКО». Журнал. 17.25 — Немыч йылмым тунемме урок гыч. 18.25 — Коллаж. 18.30 — Жап. 19.00 — Художникын мастерскойыштыжо. 19.30 — «Старомодная комедия». Худ. фильм. 21.00 — Жап. 21.30 — Актуальный интервью. 21.40 — СССР-ын калык артистше-влак Е. Максимова да В. Васильев дене палыме лиймаш. 23.10 — И.-С. Бах. Скрипка ден струнный оркестрлан ля минор концерт. 23.25 — Экономика да нравственность, але Айдемылан мо кӱлеш? 23.45 — Увер.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Информатикын да шотлышо техникын негызышт. 11 класс. 9.05, 10.05 — Немыч йылме. 10.35, 11.35 — Музыка. 5 класс. 11.05 — Авай, ачай да мый. 12.05 — Кинорежиссер А. А. Тарковскийын илышыже да творческий пӱрымашыж нерген. 1-ше ужаш. 13.20 — Ф. И. Шаляпин лӱмеш IX Всероссийский оперный фестиваль. 14.05— «Первые радости». Худ. телефильм. 1 серий. 17.00 — «Лень», «Сестрички-привычки». Мультфильм-влак. 17.25 — Шке ойгым сеҥаш. 17.40 — Е. Иванова мура. 18.30— Жап. 19.00 — Марий эл. 19.20 — Шонанпыл. Йоча-влаклан передача. 19.45 — Марла мутланаш тунемына. 19.55 — Увертарымаш, программа. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Молдавский государственный консерваторийын педагогшо ден студентше-влак выступатлат. 20.55 — Кинорежиссер А. Тарковскийын илышыже да творческий пӱрымашыж нерген. 2-шо ужаш. 22.00 — СССР Верховный Советын сессийыштыже.

10 канал. 19.00 — «На склонах древнего вулкана». Док. телефильм. 19.15 — Парнасыш тошкалтыш. 19.25 — Ашхабад гыч передача. 19.55 — Коллаж. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак.

5 апрель, ИЗАРНЯ

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Непослушный котенок». Мультфильм. 8.45 — «Старомодная комедия». Худ. фильм. 10.15 — Объектив. 10.50 — Калык творчество шотышто телепрограмма-влакын «Шонанпыл» VIII тӱнямбал фестивальышт. Сенегалын программыже. 11.25 — Английский йылмым тунемме урок гыч. 12.25 — Коллаж. 12.30 — Жап. 15.30 —Увер. 15.45 — «Будни русской больницы». Док. фильм. 16.05 — Мультфильм. 16.30 Эфиопий таче. Кинопрограмма. 17.00 — «Шӧртньӧ шайба» клубын пришае верч. 17.45 — Философский мутланымаш. 18.30 — Жап. 19.00 —Латкуд ияш марте ийготан да тылеч кугурак-влаклан. 19.45 — Айдеме да закон. Правовой видеоканал. 21.00 — Жап. 21.30 — Актуальный интервью. 21.40 — В. Клиберн дене вашлиймаш. 22.15 — Камера тӱняшке онча. 23.10 — Куштымаш, куштымаш, куштымаш. 23.45 — Увер.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Природоведений. 4 класс. 9.05, 10.05 — Испан йылме. 10.35, 11.40 — Биологий. 8 класс. 11.00 — «Бурда моден» темла. 12.05 — Кинорежиссер А. Тарковскийын илышыже да творческий пӱрымашыж нерген. 2-шо ужаш. 13.10 — Ритмический гимнастика. 13.40 — «Радуга» док. телефильм. 14.10 — «Первые радости». Худ. телефильм. 2 серий. 17.00 — «Депортаций». 17.50 — Мультфильм. 18.00 — Актуальный камера. 19.00 — Марий эл. 19.20 — Киножурнал. 19.30 — Увертарымаш, программа. 19.45 — Коллаж. 19.50 — Ф. Шопен. «Интродукция и блестящий полонез». 20.00— Сайын малыза, йоча-влак! 20.15 — Информационный программа. 21.00 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше. 21.45 — «Голубое на голубом». Худ. фильм.

10 канал. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30 — Жап. 19.00 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше.

6 апрель, КУГАРНЯ

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 8.45 — «Шӧртньӧ шайба» клубын пришае верч. 9.30 — Айдеме да закон. Правовой видеоканал. 10.45 — Латкуд ияш марте да тылеч кугурак ийготан-влаклан. 11.30 — Иле, мланде! Экологический программа. 12.30 — Жап. 15.30 — Увер. 15.45 — Ужар лампе. 16.15 — Йочалан фильм. «Воробей на льду». 17.15 — Киргиз-влакын илыш-йӱлашт нерген. 17.45 Прогресс. Информаций. Реклама. 19.30 — А. Онегер. Шекспирын «Буржлан» прелюдий. 19.40 — Ленинын шочмыжлан 120 ий темме вашеш. «Штрихи к портрету В. И. Ленина». Шуко серийан худ. телефильм. Икымше фильм — «Поименное голосование». 21.00 — Жап. 21.30 — Коллаж. 21.35— Актуальный интервью. 21.45 — Тиде лийын... лийын... 22.05 — «Взгляд». 23.50 — Кечаш йӱксавыш.

12 канал. ... 9.05, 10.05 — Английский йылме. 9.55 — Научно-популярный фильм. 10.35, 11.35 — Географий. 6 класс. 11.05 — «ТелеЭКО». Журнал. 12.05 — Варбара Гужиньская скрипка дене шокта (Польша). 12.45 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше. «Динамо» (Киев) — «Динамо» (Москва). 13.30 — Мемнан дене пырля, мемнан семын, мемнан деч сайынрак ыште. 14.30—«Первые радости». Худ. телефильм. 3 серий. 17.00 — Док. ... драмтеатрын спектакльже. Перерывыште (19.00) — «Марий эл». 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Информационный программа. 21.00 — Л. Н. Толстой нерген. 21.30 — Спорт чылалан. 21.45 — «Здравствуйте, все». Худ. телефильм. 1 да 2 серий.

10 канал. 17.00 — Владивосток олан телестудийже. «Ачам нерген каласкалем». 17.45 — Мультфильм. 18.05 — Вьетнам артист-влакын ...

кам погеныт. Купсола шымияш школышто 2 тӱжем теӈгеаш шокшо вургемым налме.

Казанский районышто комсомолец-шамычын инициативышт почеш тулык йоча-шамычлан пуаш чылаже 100 коваштым, 159 метр выверым, ятыр пиж ден чулкам погымо.

«Марий коммуна», 1947 ий 20 март.

Урлыкаш фондыш

У Торъял районысо Йошкар Памаш МТС-ын трактористше-шамыч. Морко МТС-ын трактористше-ше Михаил Евсеевын примерже почеш каен, районысо колхоз-шамычлан урлыкаш фондым ешараш полшат. Тракторист И. Егошин йолташ 380 килограмм пырчым шкенжын запасше гыч колхозлан пуаш ойырен. Тракторный бригадын бригадирже А. Мосунов йолташ 200 килограмм, И. Зверев йолташ 150 килограмм пырчым пуэныт.

«Марий коммуна», 1947 ий 15 март.

лан, «Ача ден эргыже», «Мемнан авана ден ачана».

Тыгай паша йоча-влакым ача-аваштым утларак йораташ кумылаҥгда, кугыеҥ деке пагалымашым шочыкта.

Кызыт мемнан дене туныктышо-влакат уло кумылын пашам ыштат. Вет арняште 5 паша кече веле. Шуматкечын кружок-влак ыштат. Тыштат ача-ава-влакын полшымышт деч посна ок эрте. Кевытыште туныктышым эре черет деч посна колтат, продуктым налаш льготым пуэныт. Самырык туныктышо-влаклан чыла шотыштат йӧнан пачерым пуэна.

Чыла тидыжым ышташ куштылго огыл ыле. Районысо методический кабинет, туныктышо-влакым усовершенствоватлыше институт, озанлык вуйлатыше-влак полшеныт. Тыгай условийыште пашам творчески ышташ кумыл лектын шога.

Волжск оласе 4-ше школын директоржо В. Я. Михайловын ойлымыжат чоным тарватыше ыле:

— Южо йоча пӱртӱс пуымо почешак талантан лиеш, а южыжо шкенжым кужу жап кычалеш. Тыгай-

класслаште арняште вич кече гына тунемыт, урок-влак мужыран улыт. Кок кумшо ужашыжым практический пашалан ойырат. Педагогика, психологий, эстетика да моло предмет дене пырля марий йылмым да литературымат йоча-влак кумылын тунемыт. Марий писатель, композитор, артист-влак дене вашлиймашлам эртарат. Шкеак почеламутым тунемыт, модыш-влакым эртарат. Тунемме планым ыштымаштат участвоватлат. Чыла тидым 10-шо педагогический классыште тунемше А. Кузнецов каласкалыш.

Марий Турек районысо Сысоево школ директор Н. М. Новоселов кадрым ямдылыме проблемым тарватыш.

— Мемнан школна, — мане тудо, — республикын ик эн тора лукыштыжо верланен. Кадр шотышто куштылгыжак огыл. Ончыч оласе ӱдыр-рвезе-влакат, вес кундем гыч лекше самырык туныктышат направлений почеш миеныт, но кужу жап ыштен огытыл. А кызыт пешыжак огына ойгы-

но икте-весыштлан полшен, заданийым сайын шуктат. Тыгай группа-влакымат кум тӱрлылан шелме. Иктыже шке семын гына тунемеш, весыжлан туныктышо планым ыштен пуа, кумшыжде дене туныктышо шке заниматла.

Тидын нерген Килемар школын представительже С. И. Пустынникова палдарен.

Морко кыдалаш школышто у предметым туныкташ тӱҥалыныт. Тиде — этнографий.

— Шочмо калыкын историйже ден культурыжым палаш йӧным ышта, — ойлыш школын туныктышыжо В. Г. Афанасьева. — Тыгай урокым программыш пуртымеке, шкенан этнограф-влакым куштен кертына.

Тыгак Марий АССР калык образований министр В. И. Ильин, министрын заместительже В. А. Петухов, Чуваш АССР туныктышо-влакым усовершенствоватлыше институтын кабинетшым вуйлатыше Е. Е. Елкин ойленыт.

Вал. АБУКАЕВ.

ПОРЫЛЫК ТРАМВАЙ

УКРАИНСКИЙ ССР. Тиде трамвайым салтак вургем семынак ужар чия дене тамган-тамган чиялтыме, ончылныжо совет да афганский флажок-влакым пижыктыме. Воин-интернационалист-влакын тыгай трамвайышт кажне эрдене оласе уремлашке лектеш. Тиде транспорт совет войскам Афганистан гыч лукмылан талук темме кечын первый гана маршрутыш лектын. Ынде чыла кумылан еҥ Киевын Старовокзальный площадьше гыч ола мучко путешествийыш тарванен кертеш.

Вагоным ончычсо воин-«афганец-влак» виктарат. Экскурсовод-влакат нунын нергенак, Афганистаныште салтак илышым сайын пален налше киевский рвезе-влак нергенак, каласкалат. Тиде пошкудо эл гыч чыланжак огыл пӧртылыныт... Нунын портретыштым трамвай кӧргыштӧ сакалыме, туштак награда дене палемдалтше воин-влакын фотографийыштым ужаш лиеш.

Снарядын гильзыжат мӱндыр Афганистанысе сар нерген ушештара, тудым кызыт порылык касса семын кучылтыт. Погынышо окса «афганец-влакын» еҥыштлан полшаш, колышо-влаклан памятникым шогалташ кая.

Вагоным В. И. Ленин лӱмеш трамвайный депошто кельыштареныт. Тушто шинчаш 38 вер уло. Сарыште эмганыше-влак нергенат шоналтеныт, нуно ынде инвалидный коляскышт дене порылык трамвайыш шкеак пурен кертыт. Тиде экскурсийым организоватлымаште комсомол Киевский горком, горсовпроф, Киевский военный округысо офицер-влак активнын участвоватленыт.

СНИМКЫШТЕ: порылык трамвай Старовокзальный площадьыште экскурсионный маршрутыш тарваныме деч ончыч.

ТАСС-ын фотожо.

негалын программыже. 11.25 — Английский йылмым тунемме урок гыч. 12.25 — Коллаж. 12.30 — Жап. 15.30 — Увер. 15.45 — «Будни русской больницы». Док. фильм. 16.05 — Мультфильм. 16.30 Эфиопий таче. Кинопрограм-

интервью. 21.40 — В. Клиберн дене вашлиймаш. 22.15 — Камера тӱнлашке онча. 23.10 — Куштымаш, куштымаш, куштымаш. 23.45 — Увер.

12 канал. 8.00 — Гимна-

...да творческий пӱрымашыж нерген. 2-шо ужаш. 13.10 — Ритмический гимнастика. 13.40 — «Радуга» док. телефильм. 14.10 — «Первые радости». Худ. телефильм. 2 серий. 17.00 — «Депортаций». 17.50 — Мультфильм. 18.00 — Актуальный

... — Информационный программа. 21.00 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше. 21.45 — «Голубое на голубом». Худ. фильм.

10 канал. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30 — Жап. 19.00 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше.

6 апрель, КУГАРНЯ

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 8.45 — «Шӧртньӧ шайба» клубын призше верч. 9.30 — Айдеме да закон. Правовой видеоканал. 10.45 — Латкуд ияш марте да тылеч кугурак ийготан-влаклан. 11.30 — Иле, мланде! Экологический программа. 12.30 — Жап. 15.30 — Увер. 15.45 — Ужар лампе. 16.15 — Йочалан фильм. «Воробей на льду». 17.15 — Киргиз-влакын илыш-йӱлашт нерген. 17.45 — СССР-ын калык артистказе Е. Н. Гоголева руш ден совет автор-влакын почеламутыштым да прозыштым лудеш. 18.30 — Жап. 19.00 — Прогресс. Информаций. Реклама. 19.30 — А. Онегер. Шекспирын «Буржлан» прелюдий. 19.40 — Ленинын шочмыжлан 120 ий темме вашеш. «Штрихи к портрету В. И. Ленина». Шуко серийан худ. телефильм. Икымше фильм — «Поименное голосование». 21.00 — Жап. 21.30 — Коллаж. 21.35 — Актуальный интервью. 21.45 — Тиде лийын... лийын... 22.05 — «Взгляд». 23.50 — Кечаш йӱксавыш.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.45, 9.35 — Мемнан йырысе тӱня. 2 класс. 9.05, 10.05 — Английский йылме. 9.55 — Научно-популярный фильм. 10.35, 11.35 — Географий. 6 класс. 11.05 — «ТелеЭКО». Журнал. 12.05 — Барбара Гужиньская скрипка дене шокта (Польша). 12.45 — Футбол дене СССР-ын чемпионатше. «Динамо» (Киев) — «Динамо» (Москва). 13.30 — Мемнан дене пырля, мемнан семын, мемнан деч сайынрак ыште. 14.30 — «Первые радости». Худ. телефильм. 3 серий. 17.00 — Док. фильм. 17.30 — «Изи шӱшпык». Йочалан музыкальный передача. 17.50 — К. Коршунов. «Шарнет, Элиса?» М. Шкетан лӱмеш Маргос-драмтеатрын спектакльже. Перерывыште (19.00) — «Марий эл». 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Информационный программа. 21.00 — Л. Н. Толстой нерген. 21.30 — Спорт чылалан. 21.45 — «Здравствуйте, все». Худ. телефильм. 1 да 2 серий.

10 канал. 17.00 — Владивосток олан телестудийже. «Ачам нерген каласкалем». 17.45 — Мультфильм. 18.05 — Вьетнам артист-влакын концертышт. 18.30 — Жап. 19.00 — Шарнымаш. Сергей ден Николай Радченкомыт. 19.20 — Док. телефильм. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак.

7 апрель, ШУМАТКЕЧЕ

7 канал. 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мемнан садна. 9.05 — Мультфильм. 9.20 — «Я дойду до полюса». Док. телефильм. 9.50 — Сеҥыше-влак. 10.50 — Поэзий. 10.55 — Айдемын институтшо. 11.55 — Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш. «Архив смерти». Худ. телефильм. 3 серий. 13.35 — Партнер. Коммерческий вестник. 14.05 — Горьковский областьысе изи яллаште илыше-влак нерген док. телефильм. 14.55 — Спектр. 15.25 — Янлык тӱняште. 16.25 — Политический диалог. 17.25 — Калык творчество шотышто телепрограмма-влакын «Шонанпыл» VIII тӱнямбал фестивальышт. 18.00 — Тӱнямбал панорама. 18.45 — «Король Лир». Худ. фильм. 1 да 2 серий. 21.00 — Жап. 21.30 — Телескоп. 21.50 — Мыскара кас. Писатель-сатирик О. Альтовын бенефисше. 23.15 — Кечаш йӱксавыш. 23.30 — «Куд-куд куда? Или провинциальная комедия с буффонадой, поп-музыкой и реминисценцией».

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — «Обида». Худ. фильм. 9.40 — «Вайгач». Док. телефильм. 10.30 — Педагогика чылалан. 11.30 — Баскетбол дене США-н чемпионатше. 12.30 — Телемарафон. 14.30 — «Советская Россия» видеоканал. 17.00 — Прогресс, информаций, реклама. 17.30 — Телемарафон умбакыже. 18.30 — Жап. 19.00 — Марий эл. 19.10 — Кузе мотор лияш? Парикмахер-влакын республиканский конкурсышт. 19.25 — Композитор В. Захаров дене вашлиймаш. 19.50 — Увертарымаш, программа. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Коллаж. 20.20 — Телемарафон умбакыже. 23.15 — Вальс, вальс, вальс. Киноконцерт. 23.50 — «Анатомия любви». Худ. фильм.

10 канал. 19.00 — Телемарафон. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак.

8 апрель, РУШАРНЯ

7 канал. 8.00 — Спорт чылалан. 8.15 — Ритмический гимнастика. 8.45 — «Спортлото» тираж. 9.00 — Эрдене эрак. Йоча-влаклан передача. 10.00 — Шочмо эллан служитлымаште. 11.00 — Эрдене весела программа. 11.30 — Путешественник-влакын клубышт. 12.30 — «Архив смерти». Худ. телефильм. 4 серий. 14.15 — Тазалык. 15.00 — Таче — Противовоздушный оборона войскан кечыже. 15.15 — Музыкальный киоск. 15.45 — Таче ялыште. 17.00 — Йоча-влаклан информационно-публицистический программа. 18.30 — «Мланде — мемнан тӱшка пӧртна». Фотоконкурс. 18.35 — Ж. Сарман. «Мамуре». Фильм-спектакль. 21.00 — Жап. 21.30 — Рушарнясе нравственный мут. 21.45 — Футбол обозрений. 22.15 — «Чудо русское — Гжель». 23.05 — «Балет, балет...»

12 канал. 8.00 — Зарядкыш шогал. 8.15 — Противовоздушный оборона войскан кечыже лӱмеш. ПВО Московский округын мурышо да куштышо ансамбльжын концертше. 9.00 — Док. фильм. 9.10 — «Шартял». Марий АССР, Курык марий районысо фольклор коллективын выступленийже. 9.40 — «Идеальный муж». Худ. фильм. 11.10 — «Моя профессия — учитель». Док. телефильм. 11.30 — Путешественник-влакын клубышт. 12.30 — Имне спорт. 13.00 — Мультфильм. 13.20 — Любовь ден Виктор Анисимовмыт. 13.40 — «Лейтенант Шмидт». «Один билет на вечерний поезд». Худ. фильм-влак. 14.15 — Мурым шарне. 14.30 — «Советская Россия». Видеоканал. 17.00 — Тӱнямбал программа. 18.00 — «Опавшие листья». Док. фильм. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Мультфильм. 21.00 — Жап. 21.30 — Коллаж. 21.35 — «Когда мне будет 54 года». Худ. телефильм.

ЙОШКАР-ОЛА ОЙЛА

2 апрель, ШОЧМО

6.30 — Игече, программа. 6.32 — «Поро эр, Марий эл!» «Марий ушем» толкын. Вияш линий. 7.30 — Актуальный микрофон. 7.45 — Марий композитор-влакын инструментальный произведенийышт. 8.25 — Т. Петухов. Мый мурен илынем. Почеламут аршаш. 8.40 — Музыка. 8.45 — Изенер. Йоча садыш коштшо икшыве-влаклан сылнымут передача. 18.00 — Увер. 18.10 — Шочмо пӱртӱс. Йоча-влаклан передача. 18.30 — Увер.

3 апрель, КУШКЫЖМО

6.30 — Игече, программа. 6.32 — «Ужара» радиостанцийын передачыже. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — Марий композитор-влакын мурышт. 8.25 — Марла мутланаш тунемына. Радиошкол. 8.35 — Марий калык муро концерт. 8.55 — Увертарымаш. 18.00 — Пытартыш увер. 18.10 — Спортивный Йошкар-Ола. 18.30 — Увер.

4 апрель, ВУРГЕЧЕ

6.30 — Игече, программа. 6.32 — Столицын илышыже. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — К. Смирнова ден В. Богатырева мурат. 8.25 — Правовой шинчымаш школ. 18.00 — Увер. 18.10 — Серыш-влак каласкалат. 18.30 — Увер. 19.45 — Ритм. Промышленность, строительство да транспорт пашаеҥ-влаклан программа. 20.25 — В. Алексеев. Флейта ден оркестрлан концерт. 20.40 — Увертарымаш.

5 апрель, ИЗАРНЯ

6.30 — Игече, программа. 6.32 — «Ужара» радиостанций. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — И. Молотовын мурыжо-влак. 8.25 — Кугу Сеҥымашлан 45 ий темме вашеш. Илыш пӱрымашын кечыже. Радиоочерк. 8.55 — Увертарымаш. 18.00 — Увер. 18.10 — Ший оҥгыр. Изирак класслаште тунемше-влаклан сылнымут передача. 18.30 — Увер. 19.45 — «Сударушка» мура да кушта. 20.35 — Увертарымаш, реклама.

6 апрель, КУГАРНЯ

6.30 — Игече, программа. 6.32 — Перестройкын вӱршерже. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — В. Павлов мура. 8.25 — «Марий эл». Куштышо ансамбль нерген «Йыргешке ӱстел» йыр мутланымаш. 8.55 — Увертарымаш. 18.00 — Пытартыш увер. 18.10 — Кастенысе радиоканал.

7 апрель, ШУМАТКЕЧЕ

6.30 — Игече, программа. 6.32 — «Ужара» радиостанцийын передачыже. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер панорама: шуматкече гыч шуматкече марте. 15.15 — «Шонымаш» программа. 15.45 — Марла мутланаш тунемына. 15.55 — Шушаш арнян сылнымут садвечыже. 17.45 — «Диалог». Самырык-влаклан программа. 17.55 — Увертарымаш.

8 апрель, РУШАРНЯ

7.30 — Игече, программа. 7.32 — «Марий ушем» демократический толкынын учредительный съездше гыч. 8.15 — «Юл ден Урал коклаште» радиожурнал. 17.15 — Поро кас. 17.55 — Радиом колыштшо-влакын йодмышт почеш музыкальный программа. 18.35 — Увертарымаш.

ПЎРТЎСЛАН МЕЛЫН САВЫРНЕНА

Пўртўс аралыме Всероссийский общество республиканский советын президиумжо, Марий АССР Госкомпўртўс Ўжмашым луктыныт. Туштo палемдыме: экологический обстановка мемнан денат куштылго огыл. Тидлан кӧрак экологический месячник эртаралтеш. Тудо Млaндын тўнямбал кечыжлан да Йырым-йырысе средам аралыме тўнямбал кечылан пӧлеклалтеш.

1988 ий дене таҥастарымаште, атмосферыш ўмаште аяр 1871 тоннлан шагалрак логалын гынат, сўрет садак куандарыше огыл, чумыржо 34339 тонным колтымо. Волжскышто да Йошкар-Олаште положений поснак чоным кочшо—кажне еҥлан шотлымаште 223 да 45 килограмм дене логалеш.

Марий АССР-ыште лабораторный контрольыш 32 эҥерым налме. Нунын кокла гыч кумытшо гына (Кугу Какшан, Кугу Кундыш да Ушўт) икмыняр яндар улыт. Молыштыжо азот йӧршан амонийный шинчал, БПК-5, тўрлӧ средаште вараҥалтше вещества да нефтепродукт норма деч икмыняр пачаш шукырак уло.

Тўҥ амалже могай? Жилищно-коммунальный озанлык управленийын, предприятий-влакын, агрокомбинатын очистной сооружениймышт пашам начарын ыштат, пасулашке, эҥер ден ерлашке отход, вишкыде терыс, ўяҥдыш логалыт.

Млaндылан инвентаризацийым ыштымеке, пале лийын: республикыштына 742 тўжем гектар ял озанлык мланде уло. Тышеч 619 тўжем гектарже—курал ўдымӧ мланде. 1975 ийысе учетыш налме данный-влак дене таҥастарымаште, курал-ўдымӧ мланде 13 тўжем гектарлан шагалемын. Кызыт ик еҥлан шотлымаште 0,81 гектар дене гына логалеш. А латвич ий ончыч 1,08 гектар дене логалын.

Ял озанлыклан огыл кучылтмо мландым у кумдык дене пайдаланыме кўшеш пӧртылташ лиеш ыле. Но тидыже огеш ышталт. Мӧҥгешла, корем-влак, вўд дене урылтмо мланде ешаралтеш веле. 394 тўжем гектар вўд дене урылтын локтылалтын. Растениеводствышто экологический яндар продукцийым ыштен налшаш верч нимо ок ышталт манына гын, йоҥылыш огына лий.

Республикыштына чодыра пеле утла кумдыкым айла. Но тыштат куанаш нимо дене. Чодыралаште, поснак корнышла воктене строительный куштырам, кўртньӧ пудыргым, озанлык да быт отходым моткоч шуко ужына. Тыштыже, чодырам аралыме орган-влак титакан улыт. Йошкар-Ола, каныме база ден пионер лагерь воктене, ер ден эҥер серлаште шўкшакым шот деч посна кышкылтыт.

Нине пример-влак тургыжландарыде огыт керт. Тыгай жап шуын: пўртўс аралыме обществын кажне членже, кажне еҥ экологический обстановкым саемдышашлан шке надыржым пыштышаш улыт. Тўшка суртыштына ик еҥ семын тыршыме годым гына порядкым ыштен кертына.

Пўртўс аралыме шотышто Марий АССР Государственный комитет ден ВООП республиканский советын президиумжо чыла шемерым экологический месячникыш чолган ушнаш ўжеш. Тудо 21 апрель гыч 6 июнь марте эртаралтеш.

Млaндын кечыже икымше гана коло ий ончыч США-ште эртаралтын. Тений 22 апрельыште тиде пайремым 136 элыште палемдат. Озон лончым локтылшо фреоным вич ий жапыште тўня мучко да тўрыснек кучылташ огыл, углеродын двуокисьшым пўртўс пояҥлыкыш шагал колташ, чодырам арален колаш, лўдыкшӧ аяр пытенак шужо, йырым-йырысе средам лавыраҥдыше отход деч кораҥаш—теве тудын цельже. Мланде ўмбалне ик милиард пушеҥгым шындаш—палемдыме паша гыч иктыже тыгай.

ООН Генеральный Ассамблейын сессийыштыже лукмо пунчал дене келшышын, Йырым-йырысе средам аралыме тўнямбал кече 1972 ий гыч талук еда 5 июньышто эртаралтеш. Тушто чыла государство—ООН-ын член же-влак участвоватлат. Пўтынь айдеме тукымлан йырым-йырысе средан пеш кугу лўдыкшыш логалмыже да тудым арален кодышашлан, саемдышашлан мерым ыштыме нерген ушештараш—тиде кечым теве молан палемдыме.

Ме республикысе чыла шемерым, городской, районный, поселковый да сельский Совет-влакын исполнительный комитетыштым, промышленный ден ял озанлык предприятий, организаций-влакын коллективыштым, студент ден школьник-влакым ола, поселко, села, ял-влакым тўзатымаште, вўд серлам, ола воктенысе чодырам да каныме базылам эрыктымаште, памаш шинча ден тавe-влакым саемдымаште активнын участвоватлаш ўжына.

Чыла пашам виктарен колтышашлан кажне районышто, олаште да поселкышто месячникым эртарыме шотышто штабым ышташ, паша объектым да срокым палемдаш, техника ден материальный средствам ситараш кўлеш.

Г. КАДОШНИКОВ,
ВООП республиканский совет президиум председательын заместительже;

А. КУСАКИН,
Марий АССР Госкомпўртўс председательын заместительже.

ШКАН ЧУЛЫМРАК ЛИЙМАН

«МАРИЙ КОММУНА» пелен «Усталык ўжара» литушемысе самырык автор-влак черетан погынымашыш чумыргышт. Нунын ончылно поэтесса А. Иванова Марий АССР Писатель ушемын пашаж нерген каласкалыш.

Мемнан вузласе студент-влак коклаште самырык автор-влак ятырын улыт. «Усталык ўжара» страницыштат коклан-коклан нунын возымышт лектеш. Мутлан, Юрий Русанов, Юрий Григорьев, Светлана Григорьева, Василий Семенов, Анфиса Чикаева, Раиса Павлова да молат. Тиде университетын студентше-влак гына. Вет пединститутыштат шагалын огытыл.

Кызыт Г. Сабанцев ден В. Егоров кок вузысо литкружок-влаклан вуйын шогат. Но нуныланат ик-кок ӧпке шомакым каласаш уто огыл. «Усталык ўжара» литушемын икымше погынымашыштак кутырен келшыме ыле: вузласе литкружокым мемнан деке ушаш. Но але марте ик студентат толын огыл.

Литушемыш чумыргышо самырык автор-влак тўҥ инициативым шке кидышкышт налаш ойым пидыч. Тидлан жапым шуйкалыде университетын да пединститутын студентышт деке лектын, выездной заседанийым эртараш пунчальыч.

Молан «Усталык ўжара» литушем самырык критик-влакым куштышаш огыл? Тидын нергенат сайынак шоналтыман да шкенан коклаштак лекше кажне у книгалан рецензийым, критический статьям возаш посна еҥ-влаклан заданий семын пуаш гынат, уто огыл, ойлат самырык автор-влак. Литушемыш чумыргышо-влак тыгак районлашке лекташ, верлаште возгалыше-влак дене пашам саемден колташ кутырен келшеныт.

— Тиде литушемым чумырымо моткочак сай,— ойла А. Иванова.—Тудлан умбакыже пашажым вияҥден колташ чыла условийым ыштыман. Самырык-влак произведений-влакым лончылаш тунемышт манын, книга издательствыш пурышо рукопись-влакым кондаш тўҥалам. Пырля лончылена гын, пайдаже утларак лиеш.

Мемнан декат серыш ятыр пура. Ойлымашат, почеламутат улыт. Лудшо-влак Мардан Раян ик ойлымашыж дене палыме лийыныт. Папкыштына тудын эше ик у ойлымашыже кия. Тудым литушемын вес занятийыштыже каҥашаш ойым ыштыме.

А тидын дене пайдаланен, каласен кодена: **«Усталык ўжара» литушемын черетан погынымашыже 14 апрельыште «Марий коммуна» редакцийыште 10 шагат эрдене тўҥалеш.**

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30—120 минут. 15.45—«Латкуд ияш марте да тылеч кугурак-влаклан» программылан музыкальный приложений. 18.25—Коллаж. 18.30—Жап. 19.00—Ленинным лудына. 19.20—Мультфильм. 19.30—Кинопанорама. 21.00—Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—Тиде лийын, лийын.... 22.05—«Взгляд». 23.50—«Эхо дня».

12 канал. 8.00—Гимнастика. 8.15—Мультфильм. 8.30—Художник нерген каласкалена. К. Васильев. 9.00—Английский йылме. 1 ий. 9.30—Мемнан дене пырля, мемнан семын, мемнан деч сайынрак ыште. 10.30—«Два капитана». Худ. телефильм. 5 серий. 11.45—Английский йылме. 2 ий. 12.15—«Левша». Худ. фильм. 13.40 — Азербайджанский ССР-ысе куштышо государственный ансамбльын концертше. 14.10—«Принц и нищий». Худ. телефильм. 17.00—Всероссийский конкурсын лауреатше В. Круглов домра дене шокта. 17.20 — Мультфильм. 17.25—Украинысе телевиденийын программыже. 18.30—«Кумыл». Сылнымут да музыка программа. 19.20—Марий эл. 19.40—«Шокшо». Койдарчык тележурнал. 19.50—Увертарымаш, программа. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак. 20.15—Информационный программа. 21.00—Концерт. 21.15 — Спорт чылалан. 21.30—Хоккей. НХЛ-ын чемпионатше. «Нью Джерси Девилз» — «Вашингтон — Кэпиталз».

10 канал. 8.30 — Мультфильм. 8.50—Латкуд ияш марте да тылеч кугурак-влаклан. 9.30—Путешественник-влакын клубышт. 18.30—Жап. 19.00—Арена.

КОЛЫШТСА

6.30—Игече, программа. 6.32—Перестройкын вўршерже. 6.52—Газет обзор. 7.30—Увер. 7.45—«Эисул» ансамбльын концертше. 18.00—Увер. 18.10—Кастенысе радиоканал.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Кот в сапогах»—12.
«Декамерон»—19.

М. ШКЕТАН лўмеш Марий государственный драмтеатр
«Тулык ава» — 19.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ
(Сеҥымашын XXX идалыкше лўмеш культура дворец)
«Цирковой фейерверк» совет циркын тўҥ артистше-влакын гастрольышт — 17, 19.30.

ТАЧАТ ВАШЛИЙЫН КЕРТЫДА

Увертарыме ыле: Москваште марий композитор-влакын флейтылан возымо у произведенийышт гыч ямдылыме концерт лийын. Марий АССР Композитор ушемым ыштымылан 50 ийлан да Марий автономийын 70 ияш юбилейжылан пӧлеклалтын.

Профессиональный кўкшыт гыч ончалаш гын, концерт ончаш миййыше чыла еҥын кумылжым савырен. Исполнительже—республикын заслуженный артистше. Марий комсомолын Олык Ипай лўмеш премийжын лауреатше, республикысе государственный премий [illegible] Виталий Шапкин мемнан деч ӧрдыжтат палыме музыкант. Москваште ынде кокымшо сольный выступленийым пуэн. Элнан столицыштыже зритель-влак уста флейтистым эре шарнат да йӧратат. Куштылгын шокта, кеч-могай неле семсавыртышыште эн келшыше йӧным муын мошта. Молылан палыдыме музыкальный эҥертыш дене чаткан да тичмашын пайдалана—теве артистын ик тўҥ [illegible] эшеат лишыл лийын. Тудым Шопенын вальсше да Шубертын мурыжо-влак семын чарныде колыштмет шуэш.

В. Кульшетовын флейта ден фортепианолан «Соната» у сочиненийыштыже покшел ужаш поснак кўлешан верым налеш. Тиде — айдемын пўрымашыж нерген келге шонкалымаш, кумыл юарлыме да ныжыл лирика.

Марий композитор-влакын мастарлыкышт кушмо корнышто. Но тунарак мо писын кушкешыже? Ме колымшо курым мучаште илена гынат, кокланже витлымше ийласе йылме дене мутланена. Автор-влак у идей ден образым почын пуаш тыршыше улыт, но, чаманен каласет, музыкышто тидым чылаж годым от шиж. Пале: форма ден содержаний чак кылдалтын огытыл гын, произведений музыкальный кўкшыт гыч ончалмаште ўлыкшӧ лиеш. Ӧпкелен палемдаш логалеш, концертыште тыгай сочинений-влак йоҥгалтыныт.

Мыйын шонымаште, мемнан композитор-влаклан тў...

Нил Саймонын комедийже

Москвасе академический сатира театрыште кумдан палыме американский драматург Нил Саймонын «Чарайолын парк мучко» комедийжым модын ончыктымо. Спектакльым РСФСР-ын заслуженный артисткыже И. Данилан шынден, режиссер — С. Василевский, художник — М. Рыбасова, музыкым А. Чаевский келыштарен.

СНИМКЫШТЕ: спектакль гыч сцена. Кори Брэттер—артистка Е. Яковлева, телефон мастер—артист Г. Богданов.

ТАСС-ын фотожо.

Йыгыр-влакын пайремышт

МОСКВА. «Московский комсомолец» газет огай ... Тушто йыгыр йоча, подрост... С. Захаров, Л. Квинт, тыгак ...

...ын 70 ияш юбилейжылан пöлеклалтын.

Профессиональный кÿкшыт гыч ончалаш гын, концерт ончаш мийыше чыла сеҥын кумылжым савырен. Исполнительже — республикын заслуженный артистше, Марий комсомолын Олык Ипай лÿмеш премийжын лауреатше, республикысе государственный премий лауреат Виталий Шапкин мемнан деч öрдыжтат палыме музыкант. Москваште ынде кокымшо сольный выступленийым пуэн. Элнан столицыштыже зритель-влак уста флейтистым эре шарнат да йöратат. Куштылгын шокта, кеч-могай веле семсавыртышыште эн келшыше йöным муын мошта, молылан палыдыме музыкальный эҥертыш дене чаткан да тичмашын пайдалана — теве артистын ик тÿҥ творческий ойыртемже. Мастарлыкше веле огыл чоныш логалеш. Виталий Шапкин марий искусствылан кеч-кунам поро шÿман лийын кодеш. Да эше слушатель-влак дене йолташ семын мутланымыже чылалан келшен — тудо автор-влак, нунын творчествышт, марий фольклор нерген оҥгайын каласкален.

Концерт тÿҥалтыште «Марий памаш» ансамбль гыч Татьяна Денисован кум тошто марий мурым йоҥгалтарен колтымыжат лачеш толын. Сценыш шочмо калык вургемым чиен лекмыже да марла муралтымыжак, зал дене ваш пагалыме кумылым ылыжтен.

В. Шапкинын концертмейстерже самырык да уста, эре уым кычалше пианистка, Свердловский консерваторийын выпускницыже Нонна Швед лийын. Солистын выступленийже зрительлан шуко куаным пöлеклен гын, тыштыже Н. Шведынат лÿмжым каласыде ок лий.

Концерт программыш тÿҥ шотышто пытартыш вич ийыште возымо произведений-влакым пуртымо ыле. В. Захаровын «Предание» сочиненийже, А. Эшпайын соло флейтылан «Кок пьесыже», А. Незнанинын «Сонатиныже» шке шотан образный шонымаш да шкем ончыктымо у формым кычалаш тыршыме корнылан ÿшанле улмышт дене куандареныт.

К. Гейстын «Тошто марий сем-влак» произведенийже икымше гана йоҥгалтын. Тудымат концертыш мийыше-влак шокшын вашлийыныт. Туге гынат «Элегияже» — флейта ден фортепианолан возымо романтический музыкыжо — нунылан айдемын пурымашыж нерген келге шонкалымаш, кумыл юарлыме да ныжыл лирика.

Марий композитор-влакын мастарлыкышт кушмо корнышто. Но тунарак мо пиэшто. Но тунарак мо пикусын кушкешыже? Ме колымшо курым мучаште илена гынат, кокланже витлымше ийласе йылме дене мутланена. Автор-влак у идей ден образым почын пуаш тыршыше улыт, но, чаманен каласет, музыкышто тидым чылаж годым от шиж. Пале: форма ден содержаний чак кылдалтын огытыл гын, произведений музыкальный кÿкшыт гыч ончалмаште ÿлыкшö лиеш. Опкелен палемдаш логалеш, концертыште тыгай сочинений-влакат йоҥгалтыныт.

Мыйын шонымаште, мемнан композитор-влаклан тÿнямбал музыкальный искусствын сеҥымаш у ошкылжо-влак дене утларак палыме лияш тыршыман. Тидын деч посна творческий эре кушкын толмо нерген мутым луктыш оҥайжат огыл. Верыште ида тошкышт, шонымашдам эреак волгалтарыза, ончыко каяш кумылда нигунам ынже ÿмылалт — чылаштлан теве могай поро мутым каласыме шуэш.

Уэш исполнитель деке пöртылына. Кажне мастер огыл палыдыме у сочиненийым тынар шуко шокташ чолгалыкым ончыкта. Тиде — куштылго паша огыл. Музыкант тыгай ответственностьым шке ÿмбакыже налаш лÿдын да öрмалген огыл. Марий композитор-влак кугешнен кертыт: произведенийыштым калык коклашке намиен шуктышо исполнитель моткоч кÿлешан да йомартле пашам шуктен шога. Концерт деч вара Виталийлан шукын нотым ончыктеныт. «Шокто, маэстро, возымынам, тыланет ÿшанена». — ойленыт столицысе композитор-влак.

Концертым вÿдышö, музыковед Л. Казанская, Японийыште флейта дене ятыр еҥын «аҥыргымышт» нерген каласкалышыжла, ÿшанлын палемден:

— Лишыл жапыште Йошкар-Олаште илыше кажне кокымшо рвезе флейта нерген шонкалаш тÿҥалеш манын шонем. Пример тевак — Виталий Шапкин.

А таче тиде концертак И. С. Палантай лÿмеш музыкальный училищын концертный залыштыже 19 шагатыште тÿҥалеш. Мийыза тушко, пагалыме таҥ-влак. Маэстро дене вашлиймыдам ÿмырда мучко шарнаш тÿҥалыда.

М. СЕРЕГИНА.

Нил Саймонын комедийже

Москвасе академический сатира театрыште кумдан палыме американский драматург Нил Саймонын «Чарайолын парк мучко» комедийжым модын ончыктымо. Спектакльым РСФСР-ын заслуженный артисткыже И. Данкман шынден, режиссер — С. Василевский, художник — М. Рыбасова, музыкым А. Чаевский кельыштарен.

СНИМКЫШТЕ: спектакль гыч сцена. Кори Брэттер — артистка Е. Яковлева, телефон мастер — артист Г. Богданов.

ТАСС-ын фотожо.

Йыгыр-влакын пайремышт

МОСКВА. «Московский комсомолец» газет оҥай конкурс-фестивальым эртарен. Тушто йыгыр-влак участвоватленыт. Мемнан элыште тыгай пайрем первый гана эртаралтын, тушко США гыч йыгыр-влакын делегацийышт толын.

Конкурсын пытартыш ужашыже «Россия» рÿдö концертный залыште эртен. Тушто йыгыр йоча, подростко, рвезе да ÿдыр-влак, Твинсбург ола гыч толшо американский йыгыр-влак, ретро-группа участвоватленыт.

Погынышо-влак ончылно совет эстрадын кумдан палыме артистше-влак В. Мележик, В. Винокур, К. Новикова, Л. Лещенко, В. Легкоступова, В. Толкунова, С. Захаров, Л. Квинт, тыгак тÿрлö ансамбль, группа-влак, «Гжель» шоу-театр лийыныт. Но тиде оҥай программыште тÿҥ верым йыгыр-влак шкешт налыныт.

СНИМКЫШТЕ: йыгыр-влакын конкурсышт эртыме годым.

ТАСС-ын фотожо.

Тачысе номерыште «КПСС обкомышто» информационный материал печатлалтын.

Советский поселко лишне парентгым перерабатыватлыше завод ышталтеш. Газет чоҥымо пашаште улшо экшык нерген воза.

„Марийская правда" газет воза

Лудшо-влаклан «Озадымылык койышым ончыктышо-влак деч пенгыдын йодаш» разделыште икмыняр материал темлалтеш.

«Чодыраште кö оза?» статьяште чодыра поянлык дене пайдаланыме шотышто ятыр йодышым тарватыме.

«Вашлийме вер — Политпросвещений пöрт» корреспонденцийым печатлыме.

«Тÿнян орбитыштыже» черетан страница лектын.

М. Серегинан «Шочмо калыкын музыкыжлан шÿман» корреспонденцийыштыже марий национальный музыкын вияҥмыж нерген ойлалтеш.

Номерыште Йошкар-Олан каныш кече афишыже печатлалтын, культура да спортивный илыш дене палдарыше ятыр увер уло.

ыште занятий. 15 шагат — мыскара кас. 18 шагат — оласе шемер-влаклан тыгаяк мероприятий. 20 шагат — ыллеийым эрталтыше-влаклан каныме кас.

Сеҥымашын XXX идалыкше лÿмеш культура дворец. 31 март. 13 шагат — тазалык урок. 14 шагат — йоча-влаклан «Пырля илаш весела» театрализоватлыме модыш программа. 14 да 17 шагат — «Желание» клуб. 18 шагат — дискотека. 18 да 20 шагат — спортклуб ÿжеш. 1 апрель. 10 шагат — «Солнышко» клубын черетан занятийже. 10 шагатат 30 минут — самырык ача-ава-влак клубышто педагогын беседыже. 13 шагат — самовар йыр погынен шинчын эртарыме яра жап. 14 шагат — йоча-влаклан театрализоватлыме модыш программа. 18 шагат — дискотека. Тиде жапыштак — марий кас.

М. И. Калинин лÿмеш культура да техника дворец. 31 март, 1 апрель. 10—17 шагат — школьник-влаклан компьютер модыш. 17 шагатат 30 минут — самырык-влаклан дискокас. 10—13 да 16—19 шагатыште звукозапись салон пашам ышта.

Ф. Э. Дзержинский лÿмеш культура пöрт. 31 март. 18 шагат — дискотека.

Офицер пöрт. 31 март. 10 шагат — «Ладушки» эстетический воспитаний студийыште занятий. 18 шагат — «Музыкальный мозаика» каныме кас. 1 апрель. 11 шагат — «Салам, чевер шошо» театрализоватлыме пайрем.

Республиканский научно-краеведческий музей. 31 март да 1 апрель. Руш искусство выставка пашам умбакыже ышта.

Спорт

Ветеран-влак таҥасат

Куштылго атлетика дене ветеран-влак коклаште СССР-ын телымсе открытый чемпионатше Москваште эртен. Тушто мемнан элын витле наре олаже да тыгак США, ФРГ, Венгрий, Болгарий, Финляндий да моло элла гыч вич шÿдö наре еҥ таҥасен. Ÿдырамаш-влак 35 ий деч кугурак ийготан, пöръеҥ-влак 40 ийым эрталтыше лийыныт.

Тушко уна семын мемнан республикысе ветеран-спортсмен-влакымат ÿжыныт. Стартыш Йошкар-Оласе ужга фабрика гыч А. Игнатьев, ДЮСШ-н куштылго атлетика дене тренерже В. Федосеев, «Маригражданстрой» объединенийын механикше В. Талько лектыныт. Федосеев спортивный ошкылмаште вич километран дистанцийыште нылымше верым налын. Игнатьев 1500 метрыш да 3000 метр кутышыш куржмаште кудымшо да нылымше лийын. Талько тиде дистанцийлаштак латкокымшылан да кандашымшылан толын.

В. Федосеев ден А. Игнатьев ынде куштылго атлетика дене ветеран-влак коклаште Европын чемпионатыштыже участвоватлаш тÿҥалыт. Тудо тений июнь мучаште да июль тÿҥалтыште Будапештыште эрта.

А. ГОРСКИЙ.

Изижат, кугужат

Торговый машиностроений заводышто колым кучаш йöратыше-влакын таҥасымашышт лийын. Нуно цех, отдел, подразделений-влак еда ушнен, латшым командыш чумыргеныт ыле. Сеҥышыш 22-шо цехыште пашам ыштыше колызо-влак лектыныт.

Посна еҥ-влак коклаштат тиде цех гычак П. Хлебников ончыл верым налын, йолташыже В. Серяков кокымшо лийын. Кумшо вер 5-ше цех гыч Г. Кичменевлан логалын. Тудо тыгак колым эн ончыч кучен лукмыжлан посна приз дене палемдалтын. Лидерат кок приз дене палемдалтын, кокымшыжо — эн изи колым кучымылан. А пенсионер Д. Макаров эн кугум кучымылан призым налын.

О. АДАМОВ.

Йошкар-Ола.

...же. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — «Эисуя» ансамбльын концертше. 18.00 — Увер. 18.10 — Кастенысе радиоканал.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Кот в сапогах» — 12.
«Декамерон» — 19.
М. ШКЕТАН лÿмеш Марий государственный драмтеатр
«Тулык ава» — 19.
МАРГОСФИЛАРМОНИЙ
(Сеҥымашын XXX идалыкше лÿмеш культура дворец)
«Цирковой фейерверк» совет циркын тÿҥ артистше-влакын гастрольышт — 17, 19.30.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Цена риска» — 9. «Черная роза — эмблема печали, красная роза — эмблема любви» (1 да 2 серий) — 11, 13.30, 16, 18.30, 21.10.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
«Принцесса - павлин» — 9.30, 13 (йоча сеанс). «Босоногий ген» — 11.30 (йоча сеанс). «Всадник без головы» — 14.50 (йоча сеанс). «Семь самураев» (1 да 2 серий) — 16.50. «Цена риска» — 19.50, 21.30.

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Черная роза — эмблема печали, красная роза — эмблема любви» (1 да 2 серий) 9, 12.50, 17.50, 20.20. «Аленький цветочек» — 11.30 (йоча сеанс). Кужемдыме сеанс: «Ералаш» киносборник, «Роман с камнем» — 15.20.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Дежа вю» — 9, 15.55, 19.45. Мультфильм киносборник — 11.10 (йоча сеанс). «Налево от лифта» — 12.40, 14.15, 18.05, 21.55.

«РЕКОРД» кинотеатр
«Полет навигатора» — 9, 16.30. «Принцесса — павлин» — 12.38, 14.30. Мультфильм киносборник — 11. «Дом на Кэрролл-стрит» — 18.30, 20.30.

«МИР» кинотеатр
«Полет в страну чудовищ» — 9.30 (йоча сеанс). «Зита и Гита» (1 да 2 серий) — 11, 20. «Рони — дочь разбойника» — 14 (йоча сеанс). «Заколдованный доллар» — 15.50, 18.10.

В. И. ЛЕНИН лÿмеш культура дворец
«Пираты Тихого океана» (1 да 2 серий) — 19.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20
Талукышто 300 номер лектеш.
Тираж 17601.
Газетын индексше 52710

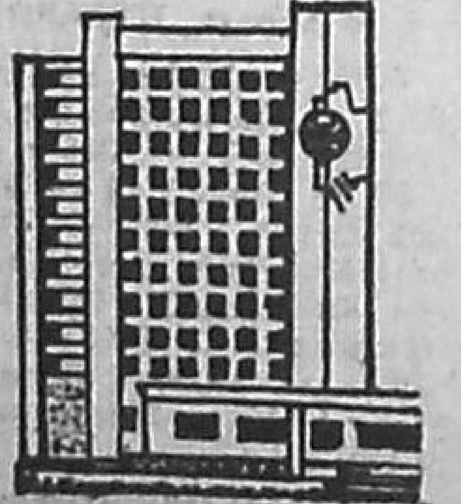

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64
Информаций да письма — 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19,
Моркышто — 9-16-86.
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00865. Заказ 0144.